

**Creating an Observatory for Raising Social
Awareness on EU Social Inclusion Policy in the
South-West Region of Romania**

Seminar

Populația rurală afectată de excluziunea socială

**Proiect finanțat de Uniunea Europeană
DGEmployment & Social Affairs
VP2004/04/05, grant 10112**

PARTENERIAT

1. Universitatea din Craiova – coordonator;
2. Guvernul României – Instituția Prefectului – județul Dolj;
3. Ministerul Sănătății – Direcția de Sănătate Publică Dolj;
4. Casa Națională de Asigurări de Sănătate – CAS Dolj;
5. Ministerul Integrării Europene – ADR Sud-Vest Oltenia;
6. Ministerul Agriculturii, Pădurilor și Dezvoltării Rurale – Agenția de Plăți pentru Dezvoltare Rurală și Pescuit Centrul Regional 4 Sud-Vest Oltenia;
7. Ministerul Muncii, Solidarității Sociale și Familiei – AJOFM Dolj;
8. Primăria Craiova;
9. Ministerul Muncii, Solidarității Sociale și Familiei – Direcția Muncii, Solidarității Sociale și Familiei Dolj;
10. Oltenia TV Broadcasting Station - joined with RDS & Terra Sat;
11. Real Inter-Press Media Agency;
12. Arhiepiscopia Craiova (Mitropolia Oltenia);
13. Penitenciarul de Tineri-Minori Craiova;
14. Casa de Pensii Dolj;
15. Centrul Regional de Formare Profesională a Adulților.

CUPRINS

SĂRĂCIE RURALĂ – SĂRĂCIE URBANĂ	4
ROMÂNIA RURALĂ ȘI EUROPA URBANĂ	46
ASPECTE DE ORDIN STATISTIC PRIVIND MEDIUL RURAL ÎN REGIUNEA OLTENIA	67
COMBATEREA SĂRĂCIEI ÎN MEDIUL RURAL LA NIVELUL JUDEȚULUI DOLJ	98

SĂRĂCIE RURALĂ – SĂRĂCIE URBANĂ

În cele ce urmează va fi abordată sărăcia din perspectiva dihotomiei urban-rural, prezentând principalele caracteristici ale sărăciei în cele două medii de rezidență și accentuând tipurile, dimensiunile și factorii sărăciei în funcție de acest criteriu. De asemenea, este analizat cadrul legislativ în domeniul asistenței și a protecției sociale, funcționarea instituțiilor cu atribuții în acest domeniu, precum și efectele strategiilor anti-sărăcie asupra grupurilor sociale afectate de acest fenomen.

- Pentru societatea românească, problemele cheie sunt sărăcia de consum din mediul rural și sărăcia extremă, multi-dimensională din mediul urban.
- Dacă din perspectiva consumului, sărăcia rurală este principala problemă a sărăciei în România, din perspectiva „noii sărăcii”, profunde, cronice, multi-dimensionale, aceasta o reprezintă sărăcia urbană.
- Dacă sărăcia de consum este în descreștere ca urmare a creșterii economice, „noua sărăcie” este în plin proces de dezvoltare ca urmare a creșterii inegalității și a slăbirii coeziunii sociale.
- Dacă sărăcia de consum afectează milioane de cetățeni români, „noua sărăcie” este specifică în prezent pentru câteva sute de mii de locuitori din mediul urban afectați de această formă de sărăcie.

- Sărăcia extremă din România este concentrată în mediul urban, la nivelul tinerilor, copiilor și este în strânsă relație cu fenomenul persoanelor fără locuință, cu schimbările de pe piața muncii (șomaj) și cu forme de dezorganizare socială. În mediul rural, acest tip de sărăcie este doar marginal, problema cheie a mediului rural fiind sărăcia de tip tradițional, asociată cu nivelul redus de modernizare și cu viața economică dominată de agricultură.
- Analiza predictorilor riscului de sărăcie arată că, atât pentru sărăcia de consum, cât și pentru sărăcia extremă multi-dimensională, principalii factori determinanți îi constituie **ocuparea și educația**.
- În afara acestor doi factori, mediul rural este dezavantajat și în ceea ce privește *infrastructura fizică, utilitățile publice, condițiile de locuit și accesul la serviciile sociale fundamentale*, ceea ce a condus în ultimii 16 ani la o adâncire a diferențelor dintre cele două medii de rezidență. La schimbările structurale din ultimii ani se adaugă și *distribuirea neechilibrată a resurselor administrative și bugetare*, care constituie o altă cauză majoră a sărăciei rurale.

Pe baza argumentelor prezentate în acest studiu, în România sărăcia atât la nivelul comunităților, cât și la nivelul gospodăriilor, *este concentrată teritorial*.

Sărăcia de consum și sărăcia comunitară predomină în mediul rural, dar mediul rural este înalt diferențiat. Satele mici, periferice în cadrul comunei, izolate (departe de orașe, de un drum european, de capitala de județ) sunt considerabil mai sărace decât satele mari, centru administrativ de comună, mai ales dacă se află în vecinătatea unui oraș sau drum european. În satele mari

dezvoltate sunt în proces de formare zone de concentrare a gospodăriilor în sărăcie, și anume zonele de romi și zonele de *venetici*.

Sărăcia de consum și sărăcia comunitară au dimensiuni reduse în mediul urban, însă orașele mici, cu cel mult 30 mii locuitori, mai ales cele în declin, sunt considerabil mai sărace decât celelalte orașe și chiar decât unele comunele mari dezvoltate.

Sărăcia extremă definită multi-dimensional și asociată cu excluziunea socială este specifică mediului urban. În toate tipurile de orașe sunt în proces de dezvoltare zone intra-urbane sărace caracterizate de sărăcie comunitară mai accentuată decât cea rurală și de sărăcie extremă a gospodăriilor rezidente.

Creșterea economică în România reprezintă o condiție necesară, dar nu și suficientă pentru resorbția sărăciei în România. În funcție de mediul de rezidență și de specificul zonelor sărace, strategiile anti-sărăcie trebuie să conțină un set specific de măsuri și politici de dezvoltare care să fie adaptate contextului local căruia acestea se adresează. De aceea, întărirea capacității instituțiilor locale trebuie să constituie un punct central al politicilor de răspuns la problematica sărăciei.

Ocuparea și educația reprezintă factorii determinanți ai sărăciei indiferent de mediul de rezidență sau de tipul de sărăcie. Ca atare, orice strategie anti-sărăcie trebuie să se concentreze pe dezvoltarea și diversificarea pieței forței de muncă, pe facilitarea accesului pe piața muncii a grupurilor defavorizate, precum și pe îmbunătățirea situației învățământului în România.

Dezvoltarea mediului rural nu poate fi realizată fără diversificarea economiei rurale și îmbunătățirea învățământului în acest mediu. Deși comparația la nivelul vârstelor tinere arată că distanța rural-urban s-a diminuat, educația și învățământul rural sunt considerate încă probleme cheie nu doar în relație cu politicile anti-sărăcie, ci chiar cu dezvoltarea durabilă a mediului rural.

Învățământul rural se confruntă în continuare cu dificultăți majore legate de investiția în infrastructura fizică, numărul personalului didactic calificat, fluctuația cadrelor, accesul limitat la formarea profesională, precum și la programele de formare continuă a populației rurale.

Pentru că sărăcia este concentrată la nivelul anumitor de grupuri de populație și este concentrată teritorial, politicile și programele anti-sărăcie promovate la nivel național oricât de bine țintite și de eficiente ar fi nu pot rezolva problema în absența unui suport consistent de programe și proiecte dezvoltate la nivel local. Asumarea sărăciei ca problemă locală prioritară de către autoritățile locale este deci esențială. Nevoia de identificare la nivel local a grupurilor sărace, a grupurilor vulnerabile, a grupurilor defavorizate, precum și a zonelor de concentrare a sărăciei este primul pas de recunoaștere oficială și de dimensionare a problemei. Monitorizarea tuturor acestor grupuri și zone, dezvoltarea de politici municipale adaptate la condițiile locului, pe baza unor strategii locale anti-sărăcie, precum și dezvoltarea unor mecanisme de mobilizare a comunităților și resurselor locale reprezintă singurele căi de acțiune care ar putea mări ritmul de reducere a sărăciei într-un mod sustenabil.

Problema sărăciei a devenit una dintre problemele cele mai atent analizate de literatura de specialitate în România. Studiile asupra sărăciei au cunoscut o amploare deosebită, în special după 1995. Aceste studii pun în evidență dinamica, dimensiunea, profunzimea, profilul sărăciei, precum și factorii structurali, individuali sau regionali ai sărăciei.

Discrepanța majoră dintre mediul rural și mediul urban cu privire la majoritatea aspectelor menționate constituie una dintre concluziile principale, accentuată de cele mai multe studii. Totuși, mediul de rezidență reprezintă de obicei doar una dintre multele dimensiuni sau doar unul dintre factorii influenți ai sărăciei din România, fără să existe vreun studiu sistematic al diferențelor / asemănarilor dintre sărăcia urbană și sărăcia rurală.

Principalele întrebări la care se încearcă să se răspundă sunt:

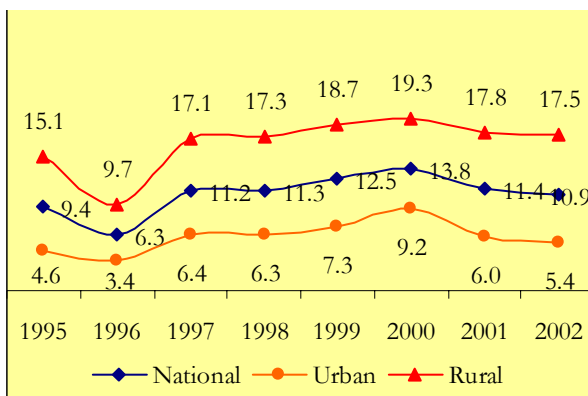
1. Care sunt principalele tipuri, dimensiuni și factori ai sărăciei urbane, respectiv rurale?
2. Există o tendință de concentrare teritorială a sărăciei? Care sunt mecanismele de formare a zonelor deprivatate și segregate teritorial?
3. Care sunt strategiile instituționale dezvoltate la nivel local ca răspuns la problema sărăciei și a zonelor deprivatate? Există programe sociale locale care se adresează fiecărui tip de sărăcie sau se constată o discriminare în accesul la resursele colective?

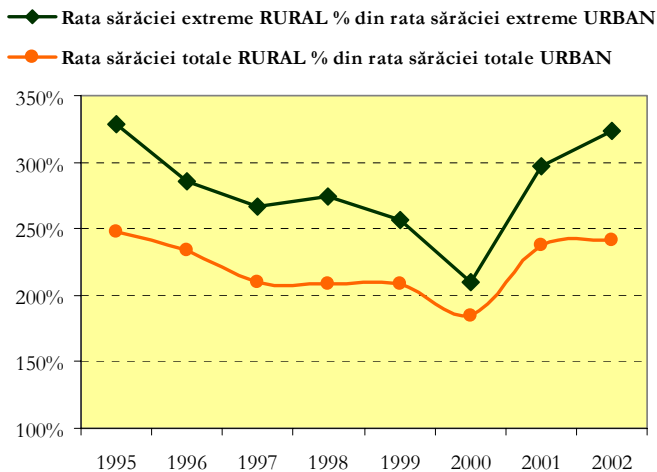
Sărăcia de consum, adică sărăcia estimată în funcție de consumul gospodăriilor, este mult mai extinsă în mediul rural prin comparație cu mediul urban. În anul

2002, din cele 6,3 milioane de persoane sărace din România, doar în jur de o treime (2,1 milioane persoane) locuiau în orașe și municipii, în timp ce aproape 4,2 milioane persoane proveneau din mediul rural.

Sărăcia de consum este mai profundă în mediul rural decât în mediul urban. Cu alte cuvinte, distanța între pragul de sărăcie (fie acesta alimentar, de sărăcie extremă sau de sărăcie totală) și consumul mediu al gospodăriilor sărace este aproximativ de trei ori mai mare în mediul rural față de mediul urban.

Ponderea persoanelor în sărăcie extremă

Evoluția sărăciei din România a fost invers proporțională cu evoluția generală a economiei. Astfel, creșterea economică începând cu 2000 a determinat o scădere semnificativă a numărului și ponderii persoanelor în sărăcie totală, de la 36% la 29% din populația totală. Spre deosebire, ratele sărăciei extreme și sărăciei alimentare au înregistrat scăderi mult mai moderate (de la 14% la 11%, respectiv de la 7% la 6%). Aceste tendințe s-au manifestat atât la nivel național, cât și la nivelul celor două medii de rezidență. Studiile cele mai recente (BM, 2003 și CASE și BM, 2004) pun în relație creșterea economică și evoluția sărăciei din România și scot în evidență existența a două sub-perioade distincte:

- 1996 – 1999, perioadă de declin economic accentuat, caracterizată de diminuare considerabilă a consumului la nivelul întregii populații, dar populația rurală a pierdut mai puțin decât populația urbană, salariații au suferit mai puțin decât lucrătorii pe cont propriu, gospodăriile cu situație

medie sau bună și-au redus consumul mai mult decât cele mai sărace 40% gospodării

- 2000 – 2002, perioadă de creștere economică constantă, caracterizată prin creșterea consumului la nivelul întregii populații, însă populația rurală a câștigat mai puțin decât populația urbană, salariații și lucrătorii pe cont propriu în sectoare ne-agricole au câștigat mai mult decât lucrătorii în agricultură (țărani). În fapt, creșterea economică a rezultat doar în beneficii nesemnificative pentru șomeri și țărani. Gospodăriile cu situație medie sau bună (primele 60% din totalul de gospodării) și-au îmbunătățit consumul în semnificativ mai mare măsură prin comparație cu cele mai sărace 40% gospodării.

Creșterea economică a determinat scăderea sărăciei, dar a fost acompaniată de creșterea inegalității. Acest fapt se reflectă și la nivelul relației dintre sărăcia urbană și sărăcia rurală. Trend-ul convergent manifestat până în anul 2000 a fost înlocuit de un trend divergent, sărăcia urbană cunoscând o reducere mult mai accentuată decât sărăcia rurală.

Cele cinci caracteristici principale ale sărăciei de consum din România sunt următoarele: 1. este **extinsă** (29% din populație în 2002); 2. este **elastică** la creșterea economică; 3. este **în scădere**, dar inegalitatea socială este în creștere; 4. este **superficială**, pentru că distanța medie între consumul gospodăriilor și pragul de sărăcie este relativ mică și pentru că ponderi importante de populație se află în imediata apropiere a pragului de sărăcie, adică pot „intra” sau „ieși” din sărăcie la variații relativ mici ale veniturilor; 5. este predominant

temporară și nu permanentă; pentru perioada 1995-1998, doar în jur de 22% din toate persoanele sărace nu au reușit să iasă din sărăcie în anii de creștere economică.

În cheia sărăciei urbane versus sărăciei rurale, cele cinci caracteristici ale sărăciei de consum se re-scriu astfel:

1. sărăcia rurală este de 2,4-3,4 ori mai mare decât sărăcia urbană;
2. sărăcia rurală este mai rigidă la creșterea economică decât sărăcia urbană, pentru că majoritatea investițiilor și a valorii adăugate sunt concentrate în servicii și industrie, domeniile economiei subdezvoltate în mediul rural;
3. sărăcia rurală, similar sărăciei urbane, este în scădere, dar într-un ritm mult mai lent;
4. sărăcia rurală este de aproximativ trei ori mai profundă decât sărăcia urbană;
5. sărăcia rurală, ca și sărăcia urbană, este predominant temporară, dar ponderea gospodăriilor care nu reușesc să iasă din sărăcie în anii de creștere economică este semnificativ mai mare dată fiind supra-reprezentarea în mediul rural a gospodăriilor de țărani și de lucrători pe cont propriu.

În concluzie, din perspectiva consumului, sărăcia rurală este problema cheie a sărăciei din România.

Sărăcia de consum este doar unul din multele tipuri de sărăcie. Deficitul de consum reprezintă doar “biletul de intrare pe ușa sărăciei”. Dincolo de intrare, însă, sărăcia se extinde și, cu timpul, pune stăpânire pe toate sferile vieții. Căderea în sărăcie este un proces, în cadrul căruia sărăcia de consum reprezintă doar faza inițială.

Un șoc de venit declanșează procesul de reducere a consumului. Dacă șocul este suficient de mare, reducerea consumului este drastică și se transformă în sărăcie de consum. Situația este definită drept criză, iar gospodăria prin mobilizarea resurselor de care dispune (de la economii, la locuință, bunuri și proprietăți, la forța de muncă, calificări și abilități, la rețele sociale și relații sociale utile) dezvoltă strategii de management a crizei și de revenire la situația inițială. Dacă șocul declanșator a fost prea drastic sau dacă gospodăria suferă mai multe tipuri de șocuri care se succed (de exemplu, pierderea locului de muncă și apariția unui copil) și/sau dacă resursele gospodăriei sunt insuficiente, reducerii consumului i se alătură alte fenomene destabilizatoare: bunurile existente își pierd din valoare, frigiderul, televizorul și instalațiile se strică, calificările nu mai sunt căutate pe piață, datoriile la utilitățile publice se cumulează, apare alcoolismul, violența în familie și sentimentul că situația este fără ieșire.

Pe principiul „o nenorocire nu vine niciodată singură” gospodăria nu reușește echilibrarea ci „cade” în sărăcie cu viteză din ce în ce mai mare, prietenii se răresc și îi evită pentru că cer într-una ajutor, respectul celor din jur se reduce, copiii nu mai sunt trimiși la școală „că n-avem cu ce să-i încălțăm” sau sunt trimiși cu schimbul „că avem un singur schimb de haine”. După o serie de încercări eșuate, sărăcia se instalează ca stare de fapt în toate sferele vieții. Odată asumată ca dat natural fără scăpare, sărăcia este deja asociată cu marginalizare, cu excludere și și-a creat deja mecanisme de auto-reproducere, de transmitere de la o generație la alta. Prin urmare, dacă sărăcia de consum poate fi „tratată” prin

creștere economică, sărăcia multi-dimensională necesită o abordare mai complexă, din perspectiva drepturilor fundamentale ale omului, care să articuleze politicile pro-dezvoltare cu politici dedicate pro-săraci și politici de incluziune socială.

„Noua sărăcie”, după cum este numită în literatura de specialitate, este sărăcia profundă, multi-dimensională, cronică, care nu „trece de la sine” odată cu creșterea economică, reprezintă o preocupare atât în țările europene dezvoltate, cât și în Statele Unite ale Americii.

Spre deosebire de sărăcia de consum, „noua sărăcie” reprezintă o stare de deprivări multiple, de derivă, care nu poate fi depășită decât prin intervenție din exterior.

Sărăcia extremă din România, definită tri-dimensional, este concentrată la nivelul tinerilor, copiilor și mediului de rezidență urban și este în strânsă relație cu transformările sociale de după 1990, cu fenomenul persoanelor fără locuință, cu schimbările de pe piața muncii (șomaj) și cu forme de dezorganizare socială. Pe de altă parte, în zonele sărace din sate, „noua sărăcie” este doar marginală, problema cheie a mediului rural fiind formele de sărăcie de tip tradițional, specifice comunităților cu grad redus de modernizare, a căror viață economică este dominată de agricultură.

Sărăcia de consum este un fenomen care se manifestă (cu dimensiuni variabile, dar trăsături în mare parte comune) în toate țările în tranziție, dar nu în țările dezvoltate. Spre deosebire, „noua sărăcie” este o realitate atât țările în tranziție, cât și țările dezvoltate. Dacă pentru sărăcia de consum sunt promovate o serie de soluții, dintre care principala este creșterea economică, pentru

sărăcia persistentă asociată cu excluziunea socială soluțiile nu sunt încă clare nici în democrațiile avansate. În mod firesc, atât guvernele țărilor în tranziție, cât și organizațiile internaționale s-au centrat pe sărăcia de consum.

	Sărăcia rurală	Sărăcia urbană
Problemă cheie:	Sărăcia de consum	Sărăcia extremă
Tip de sărăcie:	„Tradițională” Predominant temporară	„Nouă” Persistentă
Dimensiune:	Extinsă, în scădere	Relativ redusă, în creștere
Profunzime:	Superficială, dar mai profundă decât sărăcia de consum din mediul urban	Profundă, sărăcie alimentară combinată cu insecuritatea locuinței și excluziune socială
Asociată cu:	Satul, țăranul, problema agriculturii	Zone sărace din orașe, orașeanul sărăcit, restructurarea industriei, mică infrafracționalitate, prestigiu negativ

De-a lungul întregii perioade de tranziție, grupurile cu risc de sărăcie de consum au fost: țărani, șomerii, lucrătorii pe cont propriu în sectoare neagricole, persoanele cu nivel redus de instruire (cu precădere cei care au absolvit cel mult gimnaziul), gospodăriile cu cinci sau mai mulți membri, gospodăriile cu trei sau mai

mulți copii, rezidenții mediului rural, Roma (țigani) și copiii.

Salariile reprezintă principala sursă de venit pentru mai puțin de un sfert din gospodăriile rurale. Nu doar că ponderea (și numărul) salariaților din mediul rural este mult mai redus decât cea din mediul urban, dar aceștia au și salarii mai mici. În România, rezidenții orașelor mari primesc salarii mai bune decât cei din orașele mici și, mai ales, decât cei din sate și comune. De exemplu, doar prin mutarea dintr-un sat într-un oraș mic (15-50 mii locuitori), o persoană se poate aștepta la creșterea salariului cu 17%, respectiv cu 33% prin mutarea în București.

De precizat că pensia medie pentru agricultori reprezintă doar 20% din pensia medie de asigurări sociale.

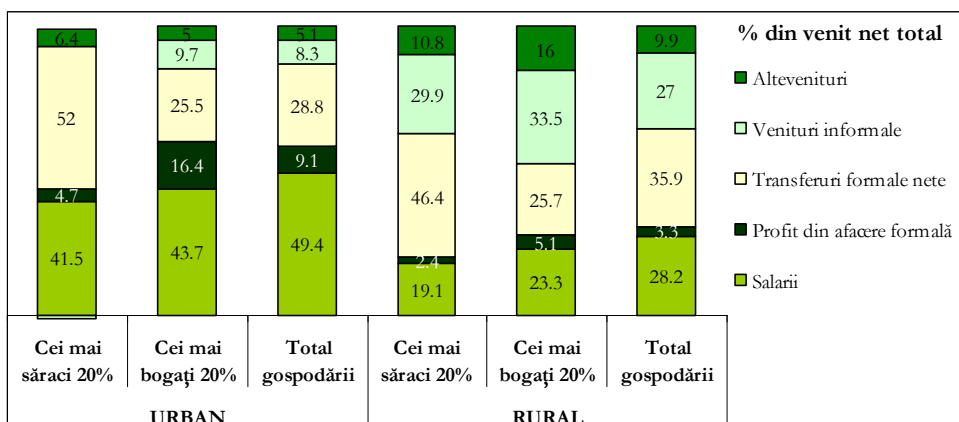
Modelele cauzale ale sărăciei din România testate empiric demonstrează că dintr-un complex de factori testați (factori demografici, de ocupare, de venituri și cheltuieli, de locuire, patrimoniu și proprietăți, de educație și sănătate, de rețele sociale și factori comunitari) **ocuparea și educația** reprezintă factorii determinanți cei mai puternici. Cu alte cuvinte, cu cât o gospodărie are mai mulți membri ocupați, cu atât riscul ei de a cădea în sărăcie este mai redus. Cu cât mai educați sunt adulții dintr-o gospodărie, toate celelalte fiind egale, cu atât mai mic este riscul său de a fi în sărăcie. Rezultatul este valabil atât pentru sărăcia de consum, cât și pentru sărăcia extremă multi-dimensională.

Dacă variabila referitoare la ocupația principalului aducător din gospodărie este ținută sub control, diferențele dintre mediul urban și mediul rural dispar. Cu

alte cuvinte, gospodăriilor de șomeri sau de lucrători pe cont propriu în agricultură au un consum comparabil indiferent dacă sunt din mediul rural sau urban. Problema nu stă în diferențele de venit rural-urban pe categorii ocupaționale, ci din faptul că în mediul rural sunt supra-reprezentate statistic tocmai acele tipuri de ocupații cu risc major de sărăcie. Această discrepanță rural-urban este vizibilă atât la nivelul structurii veniturilor gospodăriilor, cât și la nivelul ocupațiilor.

Transferurile formale reprezintă surse importante de venit, mai ales în mediul rural și mai ales pentru săraci. Veniturile informale (din muncă în sectorul informal și din agricultura de subzistență) reprezintă în mediul rural o sursă de venit comparabilă ca importanță cu salariile. Bugetul gospodăriilor sărace din mediul rural sunt puternic dependente de veniturile informale.

Structura veniturilor nete totale ale gospodăriilor pe categorii de consum și pe medii rezidențiale, 2002

Transferurile formale nete includ prestațiile sociale și transferurile din surse formale (publice și private). Veniturile informale includ veniturile din muncă informală (neînregistrată oficial), veniturile din arendarea pământului și din agricultură de subzistență, cadouri și schimburi.

Marea majoritate a populației rurale declară transferurile sociale drept principala sursă de venit a gospodăriei. O jumătate dintre gospodăriile din mediul rural declară pensiile drept cea mai importantă sursă de venit, doar 24% salariile și doar 7% veniturile bănești din producția agricolă (doar 4% vând peste jumătate din producția proprie). De altfel, doar 17% dintre gospodăriile rurale vând produse agricole.

Corelat, peste jumătate (52%) din populația rurală apreciază că actualele venituri ale gospodăriei „nu ajung nici pentru strictul necesar (alimente și cheltuielile casei)” și încă 38% declară că acestea „ajung doar pentru strictul necesar”. (EuroBarometru Rural, 2002)

Din punct de vedere al ocupării, discrepanțele urban-rural sunt marcante. În 2003, salariații reprezentau în urban 92% din populația ocupată totală, în timp ce în mediul rural ponderea scădea la 33%. În schimb, populația ocupată din mediul rural era concentrată la nivelul categoriilor de lucrător pe cont propriu (38%) și de lucrător familial neremunerat (29%) în agricultură prin comparație cu 5%, respectiv 1,2% în mediul urban. Cercetările cu privire la caracteristicile socio-economice ale forței de muncă din agricultură arată că gospodăria agricolă familială tipică este compusă dintr-un fermier în vârstă, lucrător independent, ce are un nivel de educație sub medie, și membrii familiei sale, femei ce lucrează

fără a fi plătite.

În linii generale, în 2002, populația ocupată în agricultură ar putea fi împărțită în trei categorii: cei care sunt lucrători independenți cu normă întreagă (69,0%), cei care au o a doua slujbă cu jumătate de normă în agricultură (20%) și cei care lucrează cu jumătate de normă însă nu au o a doua slujbă, fiind în mare parte sub-ocupați.

În timp ce economia orașelor și municipiilor este dominată de industrie și servicii, economia rurală este dominată de agricultură. Evoluțiile de după 1990 de pe piața muncii sunt nefavorabile în ambele medii de rezidență pentru că în mediul urban se concentrează majoritatea locurilor de muncă distruse în industria prelucrătoare, iar în mediul rural se concentrează majoritatea locurilor de muncă nou-create în agricultură, care însă sunt locuri de muncă precare dat fiind caracterul de subzistență a agriculturii din România. La momentul Recensământului 2002, cele mai multe persoane ocupate din mediul urban se regăseau în industria prelucrătoare (30,3%) și în comerț (14,5%), în timp ce în rural ponderea cea mai mare era în agricultură (58,2%), urmată de industria prelucrătoare (13,6%).

Ca strategie de supraviețuire la lipsa locurilor de muncă din sectorul formal al economiei și la fenomenul de erodare a veniturilor, majoritatea populației operează în sectorul informal. Principala strategie de supraviețuire este grădinaritul și producerea în gospodărie a unor alimente. În mediul rural, aproape toate gospodăriile își completează veniturile cu produse alimentare din producția proprie; procentul scade la 43% în mediul urban. În plus, gospodăriile mai tinere din mediul rural

care nu își acoperă nevoile cu ceea ce produc în gospodărie lucrează cu ziua în agricultură, nu primesc salariu și nu au carte de muncă. Munca în sectorul informal este răspândită și în mediul urban, dar aceasta este concentrată în sectoare ne-agricole.

Un studiu comparativ internațional arată că România deține cea mai ridicată pondere de persoane active în sectorul informal (fie activitatea economică principală este în sectorul informal, fie persoanele desfășoară o activitate informală secundară) prin comparație atât cu țări europene dezvoltate (Olanda și Marea Britanie), cât și cu țări Central-Est Europene (Cehia, Bulgaria, Slovenia și Ungaria).

Dincolo de diferențele cantitative sunt de remarcat diferențele cantitative. Munca informală în absența unui contract de muncă este caracterizată în toate țările de condiții de muncă precare, plată de nivel redus și nesigură, program de muncă prea lung sau prea scurt. Totuși, doar în România, munca informală este predominant muncă cu ziua, cu nivel redus de autonomie și cu nivel foarte scăzut de satisfacție. Doar în România, lucrul pe cont propriu este predominant în agricultură fiind pus în relație fie cu „șomaj deghizat”, fie cu pensii și prestații sociale prea mici. Doar în România, pentru marea majoritate a gospodăriilor, sectorul informal reprezintă o nișă de supraviețuire și nu un spațiu de cumulare de capital.

Numărul de pensionari aproape s-a dublat, astfel în anul 2003 rata de dependență economică a fost de o persoană ocupată la 1,36 pensionari, față de un angajat la 0,43 pensionari în 1990. Deși descreșterea globală a populației active din România a dus la o scădere continuă

a ratei de activitate, această rată (59,3%) în zonele rurale rămâne superioară în comparație cu rata de activitate la nivel național de 56% și mult mai mare față de cea din zona urbană, unde se înregistrează un procent de 53,2% (date din 2002). Rata mare de activitate din mediul rural nu indică însă o situație mai bună, din contră, este un efect al insuficienței veniturilor, în special a nivelului extrem de redus a pensiilor pentru agricultori. Astfel, populația rurală trebuie să lucreze până la vârste înaintate pentru a completa pensiile: 44% din populația cu vârste situate între 65 și 69 de ani, 37% din grupul de vârstă cuprins între 70 și 74 de ani și 22% din grupul de vârstă de peste 75 de ani practică agricultură de subzistență.

Nevoia de completare a veniturilor pentru persoanele vârstnice din mediul rural se combină cu faptul că majoritatea acestor persoane sunt femeii văduve. Deși sărăcia din România nu este feminizată (femeile nu au risc mai mare de sărăcie decât bărbații, când toate celelalte variabile sunt ținute sub control), în mediul rural gospodăriile conduse de femeii au risc semnificativ mai mare de sărăcie prin comparație cu gospodăriile conduse de bărbați tocmai datorită gospodăriilor de femeii văduve care trăiesc din pensii de urmaș sau din pensii de agricultor.

Al doilea factor determinant al sărăciei din România este educația. În această privință, datele relevă o discrepanță uriașă între cele două medii de rezidență atât la nivelul întregii populații, cât și la nivelul generațiilor tinere. Deși comparația la nivelul vârstelor tinere arată că distanța rural-urban s-a diminuat, educația și învățământul rural sunt considerate încă probleme cheie nu doar în relație cu politicile anti-sărăcie, ci chiar

cu dezvoltarea durabilă a mediului rural și, implicit, a întregii societății românești.

Populația activă (ocupați și șomeri) totală pe nivele de educație și pe medii de rezidență, 2000

	Populație activă - Total	
	Urban	Rural
Fără școală	0.4	2.8
Primar	2.0	21.4
Gimnazial	8.8	33.2
Profesional și ucenici*	28.6	25.4
Liceal	36.8	14.0
Postliceal, tehnic maiștri	7.4	1.4
Universitar	15.9	1.8

Sursa: INS, AMIGO, 2001 care include și ancheta asupra populației de 15-35 ani *Tranziția de la Școală la Muncă*.

De altfel, educația și ocuparea sunt puternic corelate. Un nivel ridicat de instruire asigură individului accesul și obținerea unei poziții bune pe piața muncii, de unde un venit bun, regulat și sigur, care asigură protecție împotriva sărăciei de consum. În plus, un venit ridicat asigură atât posibilitatea de economisire, cât și accesul la credite, de unde acces la piața locuințelor, securitatea acestuia și, deci, protecție față de sărăcia extremă, multi-dimensională.

La extrema opusă, sunt persoanele fără școală (majoritar persoane în vârstă) și persoanele cu educație cel mult gimnazială care nu asigură vreo calificare. În cazul acestora, oferta de locuri de muncă este foarte limitată, locurile de muncă sunt nesigure și prost plătite,

în cele mai multe cazuri sub salariul minim și fără contract de muncă. Cazul limită este cel al romilor (din urban și din rural), precum și cel al rezidenților din zonele intra-urbane sărace cu un deficit masiv de educație.

Analfabetismul în rândul populației de romi este extrem de ridicat: 18% din bărbații adulți și 28% din femeile adulte nu știu să citească. Doar 5% dintre romii adulți au absolvit liceul sau un nivel superior de pregătire. Doar în jur de o jumătate dintre romii de 7-18 ani merg la școală. Prin urmare, nivelul de calificare este extrem de redus, mai ales că o mare parte din meseriile tradiționale au dispărut, fiind puternic descurajate de politica promovată înainte de 1990. În consecință, romii au rate extreme de sărăcie de consum și sunt supra-reprezențați printre locuitorii zonelor sărace atât rurale, cât și urbane.

Dinamica sărăciei totale de consum pe persoane calificate/necalificate și pe medii de rezidență

	1996	1999	2001
URBAN			
Persoane calificate	5,12	10,59	8,71
Persoane necalificate	19,27	33,91	29,67
RURAL			
Persoane calificate	16,31	30,39	24,07
Persoane necalificate	31,84	49,72	48,38

Persoanele adulte de peste 20 ani în sărăcie extremă multi-dimensională din orașele din România sunt în jur de o treime lipsiți de instruire sau au cel mult patru clase și încă 26% au absolvit doar gimnaziul.

Concentrarea teritorială a sărăciei

Aproape jumătate din populația României, mai exact 47%, trăiește în mediul rural (Recensământului Populației din 2002, INS), ceea ce diferențiază țara noastră atât de țările CEE în tranziție (excepție Polonia), cât și de țările Uniunii Europene, în care populația rurală reprezintă sub 20%.

Problema rurală și problema sărăciei rurale constituie reale provocări. Majoritatea studiilor economice și sociologice recente, dar și planurile de dezvoltare spațială elaborate la nivelul județelor, precum și documentele oficiale (spre exemplu, Planul Național de Dezvoltare) pun în discuție discrepanța majoră între zonele urbane și cele rurale. Un județ sau o regiune este cu atât mai sărac(ă) cu cât județul sau regiunea respectivă are o pondere mai ridicată a populației rurale.

După 1989, în contextul schimbărilor structurale, diferențele dintre mediul urban și mediul rural s-au adâncit, zonele rurale fiind dezavantajate în ceea ce privește infrastructura, utilitățile publice și confortul locuinței, precum și accesul la serviciile de educație și sănătate.

Rețeaua de **drumuri** actuală deservește numai 3/5 din populația rurală. Numai jumătate dintre comune au acces direct la rețeaua principală de transport rutier. În 2001, drumurile județene și comunale reprezentau 4/5 din totalul rețelelor de drumuri naționale, iar dintre acestea doar 60%, respectiv 8% erau modernizate. Mai mult, aproximativ 25% dintre drumurile comunale nu pot fi folosite în condiții meteorologice nefavorabile. La starea deplorabilă a drumurilor în multe zone se adaugă absența unui serviciu adecvat de transport, fapt ce afectează

negativ accesul populației rurale la servicii de educație și de sănătate, precum și la piețele urbane.

Doar 17% din satele din România sunt conectate la **rețelele de distribuție a apei** și doar în jur de 8% gospodăriile rurale au locuințe dotate cu apă curentă. Spre deosebire, toate municipiile și orașele sunt echipate cu sisteme de producție și distribuție a apei potabile și peste 85% din locuințele urbane sunt dotate cu apă curentă. O prăpastie similară se observă și referitor la sistemul de canalizare: 4% din gospodăriile rurale prin comparație cu 84% gospodăriile urbane. În realitate, în multe sate, problema principală nu este lipsa apei curente, ci aprovizionarea cu apă și calitatea redusă a apei disponibile. Conform Planului Național pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală, capacitatea rețelei de furnizare de apă potabilă din mediul rural este departe de a acoperi necesarul de apă din locuințele rurale, fără a pune la socoteală cererea posibilă în cazul în care în zonele rurale se vor dezvolta activități industriale. Lipsa de dotări de bază mărește gradul de expunere a populației rurale la boli infecțioase și, în același timp, reprezintă un factor de poluare și daune pentru mediul înconjurător. La rândul lor, acești factori duc la scăderea calității vieții și la risc de sărăcire ca urmare a unor dezastre naturale (spre exemplu, în urma inundațiilor).

Mediul rural este serios deprivat și cu privire la **infrastructura și instituțiile care facilitează participarea socială**. Excluziunea socială, în definiția sa europeană, înseamnă și lipsă de conectare la sistemele de comunicare și informare, care fac legătura între indivizi, dar și între indivizi și colectivitate. În acest sens, sunt discutate teme precum integrarea bancară (și accesul la

credite), investițiile, asigurările, mass-media, telefonica, instituțiile culturale. În mediul rural românesc, infrastructura financiar-bancară ca și infrastructura culturală (teatre, muzee, cinema) sunt sub-dezvoltate, gradul de integrare monetară este foarte redus, iar utilizarea instrumentelor de asigurare este și ea deficitară (doar 6% dintre gospodăriile rurale care au pământ și-au asigurat în 2002 producția agricolă).

Afacerile din mediul rural sunt în general percepute de sistemul bancar drept clienți cu risc înalt și în consecință acestea sunt confruntate cu cereri suplimentare de garanții și costuri financiare superioare pentru împrumuturi. De asemenea există o tendință a sectorului bancar de reducere a activității în mediul rural datorită profitabilității scăzute. Aceste probleme agravează situația financiară a operatorilor și în consecință îngreunează dezvoltarea economică în mediul rural.

Mai puțin de jumătate dintre comune (43%) dispun de servicii de telefonie. Doar 18% dintre gospodăriile au abonamente telefonice prin comparație cu 66% în mediul urban. Dezvoltarea spectaculoasă a telefoniei mobile compensează doar parțial rata scăzută de penetrare a telefoniei fixe din mediul rural, majoritatea zonelor fără acoperire fiind zone rurale izolate.

Deși indicatorii obiectivi descriu mediul rural drept un spațiu al deprivării materiale și instituționale, percepția populației rurale este mai degrabă pozitivă. Mai mult de două treimi din populația rurală de peste 18 ani este mulțumită sau foarte mulțumită de serviciile oferite de poșta locală, școală, dispensar și primărie. De asemenea, peste 60% sunt mulțumiți de calitatea apei în

sat, mijloacele de transport public, posibilitățile de a cumpăra cele necesare din sat, precum și în ceea ce privește siguranța personală și a bunurilor. (EuroBarometrul Rural). În perspectiva populației, problemele prioritare în mediul rural sunt lipsa locurilor de muncă, starea drumurilor din sat, iluminatul public și curățenia.

Infrastructura modernă (apă curentă, canalizare etc.) este percepută drept problematică doar în satele dezvoltate, adică satele mari, centru administrativ de comună, situate în apropierea unui oraș sau drum european. În satele mici, periferice în cadrul comunei, mai ales dacă sunt și îmbătrânite, izolate, bazate pe agricultură de subzistență și caracterizate de o cultură de tip tradițional, doar elitele (preotul, cadrele didactice, întreprinzătorii locali) menționează nevoia de investiții în infrastructură modernă. În astfel de sate lista de probleme comunitare percepute de populație este lărgită cu absența instituțiilor medicale și farmaciilor, a mijloacelor de transport public și a serviciilor de telefonie.

Deprivarea materială a gospodăriilor (din punct de vedere a utilităților și a bunurilor de folosință îndelungată) și sărăcia comunitară sunt specifice mediului rural. Ponderile de persoane deprivat material și sărăcia comunităților privind dotarea cu instituții sunt considerabil mai mari în mediul rural. Discrepanțele rural-urban sunt atât de accentuate încât non-sărăcii din rural sunt mai deprivat decât sărăcii de consum din orașe.

**Deprivare materială și sărăcie comunitară -
Disparități între gospodăriile sărace și non-sărace din
mediul rural și mediul urban**

	URBAN		
	Sărace	Non-sărace	Total
Gospodării din comunități (%)			
- fără unitate poștală	0	0	0
- fără servicii medicale	0	0	0
- fără farmacie	1	0	0
- cu drumuri foarte deteriorate	7	10	9
Gospodării (%)			
- fără baie	33	9	13
- fără toaletă	20	5	8
- fără sistem de furnizare a apei calde	36	11	15
- fără frigider	21	9	11
- fără mașină de spălat	54	22	28
	RURAL		
	Sărace	Non-sărace	Total
Gospodării din comunități (%)			
- fără unitate poștală	18	15	16
- fără servicii medicale	17	14	15
- fără farmacie	41	38	40
- cu drumuri foarte deteriorate	21	19	20
Gospodării (%)			
- fără baie	93	78	84
- fără toaletă	77	62	68
- fără sistem de furnizare a apei calde	95	80	86
- fără frigider	53	20	34
- fără mașină de spălat	84	54	67

Sursa: *România: Evaluarea sărăciei*, Banca Mondială, 2003

Totuși, dihotomia urban-rural nu trebuie fetișizată. Așa cum arată variate studii, atât mediul rural, cât și mediul urban din România sunt extrem de eterogene. Mai mult, diferențele urban-rural sunt inversate atunci când sunt comparate comunele/ satele mari aflate în apropierea unui oraș dezvoltat sau lângă un drum european și orașele mici dependente de o singură întreprindere mare, actualmente restructurată sau închisă. În plus, indiferent de mediul de rezidență, discrepanțele regionale sunt considerabile.

Satele sunt puternic diferențiate pe o serie de dimensiuni, dintre care principalele trei sunt: volumul populației, accesibilitatea (distanța față de un oraș sau de un drum european) și tipul administrativ al satului (centru de comună versus sat aparținător).¹

Aproape toate (92%) comunele din România includ un sat centru de comună și unul sau mai multe sate aparținătoare (sau „periferice” cum sunt denumite în literatura sociologică). Populația rurală a țării se împarte aproape egal între satele centru și satele periferice. În timp ce satele centru concentrează resursele administrative și instituționale (primăria, poliția, poșta, dispensarul, școala coordonatoare, căminul cultural), majoritatea satelor aparținătoare dispun doar de o biserică și o școală elementară. Discrepanțele de dotare cu infrastructură fizică sunt de asemenea marcante,

¹Ca regulă generală, satele mici tind să fie izolate sau situate la mare distanță de orașe (peste 30 km), satele mari tind să fie în vecinătatea unor orașe, în timp ce satele mijlocii sunt majoritar plasate la distanță medie (21 km) față de orașe. De asemenea, satele mici sunt majoritar (96%) sate aparținătoare, în timp ce satele mari sunt predominant (79%) sate centru de comună.

majoritatea satelor aparținătoare având doar drumuri nemodernizate, fiind lipsite de sistem de telefonie sau de apă curentă.

În mediul rural, sărăcia de consum este teritorial concentrată la nivelul anumitor sate/ comune cu caracteristici specifice, căci cel mai probabil găsim oameni săraci în comunități sărace și nu oameni săraci în comunități bogate. Acest fapt este analizat și dovedit de o serie de studii - hărți ale sărăciei comunitare realizate atât pe baza indicatorilor socio-economici la nivel de comună și sat, cât și pe baza ratelor de sărăcie de consum determinate la nivelul gospodăriilor și persoanelor.

Gospodării și persoane sărace se găsesc în aproape toate satele/ comunele. Totuși, satele/ comunele care cu cea mai mare probabilitate concentrează sărăcia (atât sărăcia comunitară, cât și ponderi relativ ridicate de gospodării/ persoane sărace din punct de vedere al consumului), sunt de dimensiuni reduse, situate la mari distanțe de oraș sau drumuri europene și cu sector neagricol subdezvoltat. În plus, sărăcia rurală are un caracter periferic, adică comunele sărace sunt grupate mai ales de-a lungul granițelor țării și județelor, iar satele sărace sunt periferice în cadrul comunei din care fac parte. Astfel, în România, politica ne-echilibrată și distribuirea distorsionată a resurselor administrative și bugetare constituie, de asemenea, cauze ale sărăciei rurale.

Diferențele regionale sunt marcante. Spre exemplu, ratele de sărăcie de consum a gospodăriilor rurale variază în regiunea Vest a țării între 12% și 87%. Totuși, majoritatea satelor și comunelor sărace din România se concentrează în regiunile Nord-Est, Sud-Est și Sud-Vest,

cu rate totale de sărăcie rurală de 48%, 45%, respectiv 42%.

Satele mici sunt în același timp caracterizate de sărăcie comunitară și de sărăcie de consum a unei părți importante din populație. Zone de concentrare a sărăciei se găsesc însă și în satele mari și bogate, mai ales dacă acestea se află în imediata vecinătate a unor orașe. Zonele din satele mari și dezvoltate care concentrează gospodării sărace (o parte chiar în sărăcie extremă multi-dimensională) se suprapun cu două tipuri de comunități demarcate printr-un criteriu al alterității: comunitățile de romi (*altă* etnie decât cea majoritară) și comunitățile de *venetici* (*alt* loc de naștere decât în sat).

Zonele locuite de comunitățile de romi sunt de obicei denumite „țigănie” și sunt situate la periferia satelor. Zonele de venetici sunt foste comunități muncitorești formate majoritar din persoane venite în sat înainte de 1989, pentru că orașele erau închise migranților. Aceștia s-au așezat în blocurile construite în anii 1980 sau în cartiere compacte de case/ barăci și au lucrat fie la cooperativa din sat, fie în întreprinderile din oraș. După 1990, au rămas în sat, dar au pierdut locurile de muncă și nici nu au primit pământ, ceea ce explică căderea lor în sărăcie. În aceste două tipuri de zone din satele mari, dezvoltate și aproape de oraș, 55% din persoane au un consum sub pragul de sărăcie alimentară; 70% din rezidenții acestor zone sunt în situație de sărăcie de consum. Mai grav, 20% din rezidenți nu au nici locuința în proprietate și nici bunuri de folosință îndelungată, trăiesc mizerabil în sărăcie extremă.

Sărăcia din zonele sărace rurale și din satele mici, periferice și sărace, este în primul rând expresia sărăcirii

locuitorilor vechi și de-abia în al doilea rând rezultatul atragerii săracilor din alte zone sau localități. Ponderea săracilor care au venit sau au revenit în aceste sate după 1990 este mică. Totuși mai ales zonele sărace din satele mari și dezvoltate joacă rolul de spațiu de retragere a săracilor rămași fără oportunități în orașele învecinate.

Furnizarea bunăstării: o analiză instituțională

Ultima perioadă a fost o perioadă de efervescență în ceea ce privește legislația în domeniul asistenței sociale dar și în ceea ce privește înființarea unor actori instituționali în jurul cărora să se coaguleze programe și strategii în domeniul asistenței sociale.

Se înființează astfel începând cu anul 2000 o *serie de noi actori instituționali* responsabili pentru elaborarea, coordonarea și furnizarea programelor în domeniul asistenței sociale. Cele mai semnificative structuri instituționale înființate în această perioadă sunt: Comisia Națională Anti-sărăcie și de Promovare a Incluziunii Sociale (2001), Comisiile Județene Anti-sărăcie și de Promovare a Incluziunii Sociale (înființate în 2002/2003), Comisia Interministerială privind Asistența Socială, coordonată de MMSS (2001), Serviciile Publice de Asistență Socială înființate la nivelul autorităților publice locale ca departamente specializate (2001/2003), Consiliul Național Consultativ de Dialog Social pentru Problemele Persoanelor cu Handicap (2002).

Principalele legi adoptate în această perioadă se constituie ca un cadru pentru politicile adresate tinerilor, persoanelor marginalizate și sărace, persoanelor cu handicap, dar și pentru întreaga rețea de servicii sociale.

Unele legi adoptate în domeniul asistenței sociale sunt pe deplin funcționale, implementarea acestora fiind atent monitorizată iar eficacitatea, eficiența și impactul acestor programe instituite fiind documentate prin studii de evaluare realizate la cererea diferitelor instituții publice, responsabile pentru elaborarea strategiilor în domeniu. Acesta este în special cazul legii 416/ 2001 privind venitul minim garantat dar și a ajutoarelor și subvențiilor acordate pentru plata energiei termice și pentru asigurarea încălzirii locuințelor pe perioada de iarnă. Același interes este manifestat și față de programul de acordare a alocațiilor complementare, reglementate de către OUG 105/2003.

Două aspecte esențiale sunt de luat în considerare în discuția despre furnizarea bunăstării la nivel local. Un prim aspect este legat de *nevoile social determinate care generează și întrețin starea de sărăcie*. Și, legată de acest prim aspect, se articulează întrebarea: *În ce măsură aceste nevoi și incapacități ale instituțiilor furnizoare de bunăstare la nivel local sunt diferite în mediul urban de cele din mediu rural?* Cel de-al doilea aspect vizează impactul diferit al design-ului legislativ și instituțional asupra sărăciei, respectiv nevoilor și incapacităților sociale, în mediul rural și urban.

Așa cum arătam anterior, se înregistrează *decalaje considerabile la nivelul mediului de rezidență*: chiar și micile orașe, a căror număr de locuitori este similar cu cel al marilor comune, prezentând o poveste aparte. *Diferența între sat și oraș constă în special în dependența locuitorilor orașelor de venituri monetare, de forme comunitare de locuire și de segregarea la nivel de servicii sociale.*

Stabilitatea bunăstării, sentimentul existenței unui control asupra propriei existențe și accesul la servicii sociale de calitate scad substanțial probabilitatea sărăciei. Am plecat, deci, de la următoarea presuposiție: indiferent cât de sărac este un individ, acesta va dezvolta mecanisme și strategii de a face față situației în condițiile în care riscul ca acțiunile sale să nu destabilizeze situația sa actuală este redus. Dacă situația materială și non-materială a unui individ este relativ stabilă, există sentimentul unui control asupra propriei existențe și există capacitatea de a interacționa eficient cu autoritățile locale și furnizorii de servicii sociale.

Principalul garant al stabilității bunăstării în România este munca salarială oficială („cu carte de muncă”). Nici o altă formă de venit din muncă sau din transferuri sociale nu poate garanta stabilitatea bunăstării în România în momentul de față; cel mai adesea pierderea venitului salarial duce la degradarea în timp a bunăstării individului și la fluctuații monetare majore. În România nu există alternativă viabilă la munca salarială.

Un alt factor asociat cu cel al muncii salariale oficiale este starea de sănătate. Orice problemă de sănătate reprezintă o potențială fatalitate pentru bunăstarea familiei. În mediul rural problemele de sănătate ale populației vârstnice devin mai importante.

Lipsa capacității de control a costurilor în mediul urban, datorită în principal inelasticității costurilor de locuire și formelor colective de locuire, reprezintă un factor ce favorizează instabilitatea bunăstării.

Un alt factor esențial în menținerea unui stabilități a bunăstării îl reprezintă stabilitatea familială; multe povești despre sărăcire încep printr-o despărțire.

Despărțirile stau în cele mai multe cazuri la baza lipsei de locuire sau a unei locuiri precare.

Locuirea se constituie nu numai ca factor ce poate determina sau menține instabilitatea bunăstării, dar și ca element esențial al capacității de control a individului asupra propriei existențe. Într-o oarecare măsură percepția existenței unui control asupra propriei existențe se asociază cu stabilitatea veniturilor; aceasta nu reprezintă însă decât un aspect al problemei. Dacă în mediul rural percepția controlului asupra propriei vieți se asociază mai degrabă cu existența unei strategii viabile de câștig din agricultură, în mediul urban percepția unei oarecare forme de control asupra propriei existențe este puternic dependentă de forma de locuire.

Legislația în domeniul social afectează toate aspectele discutate mai sus, referitoare la nevoia de stabilitate și de control asupra propriei existențe și acces la servicii sociale. În România legislația în domeniul social, în toate domeniile protecției sociale, s-a diversificat și diferențiat foarte mult în ultimii ani, ducând la conturarea unui cadru funcțional pentru articularea politicilor și programelor sociale. Aproape că nu poate fi identificat un aspect de protecție socială care să nu cadă sub incidența unei structuri legislative în domeniul social. Problemele deci nu vizează atât existența legislației, ci mai degrabă aspectele pragmatice, legate de eficacitatea acestora într-un mediu instituțional dat și în contextul unei capacități administrative și financiare limitate. Adesea, legile sunt considerate bune în sine, iar aplicarea acestora ca fiind deficitară. În fapt, cele două aspecte nu pot fi evaluate separat: legile trebuie evaluate în contexte particulare, specifice iar rezultatul

politicilor și programelor sociale este consecința impactului agregat al design-ului legislativ, instituțional și organizațional.

Politicile în domeniul șomajului, centrate pe politici pasive, constituite din beneficii monetare de scurtă durată, afectează în principal capacitatea individului de angajare. În primul rând datorită rigidității și lipsei de eficacitate și eficiență a cursurilor și programelor de re-calificare/ re-orientare profesională (cu ANOFM, ca actor principal). În al doilea rând datorită lipsei unor rețele eficiente de intermediere și facilitare a angajării. La aceste deficiențe ce țin de politicile active – aproape inexistente – în domeniul muncii, se adaugă încă două rigidități structurale: pe de-o parte lipsa unui sistem educațional vocațional și profesional care să reflecte, într-o oarecare măsură, nevoile și schimbările pe piața muncii și, pe de altă parte, lipsa mobilității forței de muncă, în primul rând datorită problemelor legate de locuire. Cu siguranță că atât efectele lipsei unor politici active eficiente cât și lipsa mobilității forței de muncă au un impact mult mai puternic asupra vieții indivizilor din mediul urban.

În mediul rural se resimt mai degrabă lipsa unei reforme agricole.

În afara politicilor în domeniul șomajului, majoritatea programelor sociale sunt furnizate, organizate și/sau finanțate la nivel local. Primăria reprezintă actorul principal în finanțarea și/sau furnizarea serviciilor sociale și principalelor programe sociale. În plus, la nivelul Consiliului Județean este organizată și protecția copilului aflat în dificultate.

Începând cu 2000 au fost practic descentralizate principalele programe /politici sociale non-contributorii.

O primă problemă legată de procesul de descentralizare, și în special de modul în care acesta s-a realizat, este de-motivarea primăriilor în finanțarea acestor programe/ servicii. *Descentralizarea financiară* a programelor /politicilor s-a realizat inițial, după adoptarea legii Finanțelor Publice Locale în 1998, fără a se indica surse suplimentare de venit care să asigure acest transfer al cheltuielilor. În 1999 are loc un prim șoc, foarte puternic de altfel, la nivelul bugetelor locale, grevate brusc de o serie de obligații și lipsite de sursele de venit pentru acoperirea financiară a acestora. În 2000 se revine, iar transferurile de la bugetul de stat sunt marcate, transformându-se, în marea lor majoritate în transferuri cu destinație specială. Practica inițiată înainte de adoptarea Legii Finanțelor Publice Locale, de a specifica anual într-o anexă a Legii Bugetului de Stat pentru anul următor obligații suplimentare ale autorităților locale, a continuat și după adoptarea unui cadru legal de specificare a acestor obligații/ responsabilități. Ambele practici au ca și consecință majoră lipsa posibilității unei proiectări bugetare bazate pe priorități stabilite la nivel local.

În 2003, doar 27,4% din veniturile bugetelor locale ale comunelor nu reprezentau venituri cu destinații speciale. Din acestea, în mediul rural, 17,8% sunt destinate cheltuielilor cu autoritățile publice. Gradul de discreționaritate în stabilirea priorităților locale este astfel drastic redus. Prin urmare, din bugetele locale foarte puțin mai rămâne disponibil pentru o planificare bazată pe priorități locale. Astfel încât primăriile se văd în

situația de a finanța minimum necesar, fără a putea decide asupra finanțării unuia sau altuia dintre programe, sau asupra finanțării unor servicii suplimentare. Este cazul în special a primăriilor cu bugete mici, a comunelor în primul rând.

Un exemplu în acest sens este VMG-ul, principalul program de asistență socială în România. Legislația referitoare la VMG nu specifică clar care este ponderea suportului acordat de la bugetul de stat pentru susținerea programului. A fost vehiculat – de către Ministerul Muncii Solidarității Sociale și Familiei (MMSSF) și Ministerul Finanțelor Publice – un procent de 20%, cu care ar trebui să contribuie și primăriile, din veniturile fără destinație specială. În fapt, municipalitățile mici și în special cele din mediul rural, nu au contribuit cu nimic la susținerea programului, ci au acordat beneficiile în limita sumelor transferate de la bugetul de stat și repartizate prin intermediul Consiliilor Județene.

Acest sistem de alocare/ repartizare a fondurilor, prea puțin transparent și standardizat, a determinat primăriile mai sărace să devină mai selective, stabilind criterii de eligibilitate mai restrictive. În general primăriile sărace sunt cele în care incidența săracilor este mai mare. Un astfel de mecanism de finanțare a dus deci la *adâncirea inechităților orizontale* și în special celor între mediul urban și cel rural.

În final, dintre toate programele menționate mai sus, cele care au avut cel mai mult de suferit de pe urma lipsei cronice de fonduri au fost serviciile de asistență socială, care în majoritatea municipalităților lipsesc cu desăvârșire.

O a doua problemă legată de descentralizarea programelor sociale este *asimetria acestui proces: s-a realizat o descentralizare financiară fără o descentralizare a responsabilităților*. Situația cea mai evidentă este cea a serviciilor educaționale.

Cercetările empirice arată că numărul primăriilor din mediul rural care finanțează alte servicii sociale în afara celor educaționale este aproape nul.

Datele arată că în cazul comunelor jumătate din cheltuieli sunt cheltuieli de personal, iar efortul de a acoperi cheltuielile cu asistența socială și educația este mai mare decât în cazul orașelor și municipiilor, în pofida inexistenței oricăror forme de servicii de asistență socială în afara singurului program de beneficii de asistență socială, venitul minim garantat.

Ponderele diferitelor categorii de cheltuieli în totalul cheltuielilor bugetelor locale, 2003

	Comune	Orașe	Municipii
Clasificarea funcțională	100%	100%	100%
Autorități publice	17,8%	11,5%	6,3%
Învățământ	42,5%	40,9%	37,9%
Cultură	2,3%	3,2%	2,1%
Asistență socială	19,8%	13,1%	9,8%
Dezvoltare publică și locuințe	10,1%	25%	35,8%
Transporturi și comunicații	3,3%	0,8%	2,9%
Altele	4,2%	5,8%	5,3%
Clasificare economică			
Cheltuieli de personal	51,7%	46,5%	34,8%
Cheltuieli transferuri și subvenții	18,7%	16,51%	22,2%

Date: Ministerul Finanțelor Publice, 2004.

O altă problemă majoră cu care se confruntă primăriile este *lipsa capacității administrative și a expertizei la nivelul autorităților publice locale*. Descentralizarea are ca efect direct creșterea responsabilității autorităților locale în ceea ce privește furnizarea sau administrarea anumitor programe. Chiar dacă, așa cum am arătat mai sus, unele programe sociale sunt doar parțial descentralizate, accentul căzând asupra descentralizării financiare în detrimentul unei descentralizări a responsabilității, ele duc la creșterea – într-un anumit grad – a discreționarității autorităților locale. Câteodată această discreționaritate se extinde și asupra tipurilor de cheltuieli finanțate.

În teoria administrativă, discreționaritatea este asociată cu profesionalismul și expertiza. Discreționaritatea este necesară și atunci când autoritățile își asumă rolul de a defini și identifica nevoile și prioritățile comunității locale. Acest tip de discreționaritate poate fi exercitat atunci când: (1) constrângerile financiare nu sunt excesiv de mari, lăsând un spațiu de libertate deciziilor locale; (2) există o anumită capacitate administrativă în luarea deciziilor. În ceea ce privește exercitarea discreționarității în cazul programelor sociale, importanța expertizei crește. În lipsa unei decizii profesioniste, discreționaritatea se transformă adesea în arbitrar sau ia forma unor decizii subiecte, nelegitime, considerate abuzive. Dacă responsivitatea la nevoile și prioritățile comunității este în mare parte determinată de aspectul financiar, dar și de tipul practicilor consultative/ deliberative adoptate, implementarea sau realizarea cu succes a programelor adoptate este în mare parte dependentă de capacitatea

administrativă și de nivelul de expertiză al autorităților publice. Excepție fac programele în domeniul infrastructurii, care cel mai adesea se extind de-a lungul mai multor ani, fiind supuse unei incertitudini în raport cu capacitatea de finanțare. În cazul acestora succesul este mai degrabă dependent de aspecte financiare.

Care este deci situația administrațiilor locale din această perspectivă? În general capacitatea administrativă este evaluată în funcție de ponderea personalului specializat sau cu educație secundară și de stabilitatea personalului. Practicile adoptate de funcționarii publici pot fi evaluate din perspectiva eficacității și eficienței acestora în realizarea activităților curente dar și în creșterea transparenței și echității procedurale.

În peste 70% din totalul localităților din România numărul angajaților cu normă întreagă din cadrul primăriei (fără a lua în considerare personalul auxiliar) nu depășește 7 angajați. În peste jumătate din totalul primăriilor mai puțin de 1 din 5 angajați au studii superioare. În cazul primăriilor cu până la 7 angajați 1 angajat are, în medie studii superioare. Cert este că în peste un sfert din primăriile din România nu există nici măcar un angajat cu studii superioare. În aceste condiții este greu de vorbit despre capacitate profesională în cadrul administrațiilor publice în România. Sigur, acesta nu este cazul marilor orașe sau a orașelor de mărime medie. Ponderea angajaților cu studii superioare corelează cu mediul de rezidență și cu ponderea veniturilor proprii în cadrul bugetelor locale.

Condițiile impuse prin legislație funcționarilor publici pentru a fi considerați „calificați” ia în calcul discrepanțele urban-rural. Astfel, legea stipulează

standarde diferite pentru comunitățile rurale și urbane în ceea ce privește nivelul educațional necesar anumitor poziții (este și cazul contabililor). Ponderea acestor cazuri nu este foarte mare: doar 18% dintre primării raportează cel puțin o situație de ne-corespondență, deci de sub-calificare. Totuși, chiar și în aceste condiții, 4% dintre primăriile din România nu au nici măcar un angajat care să corespundă calificărilor impuse de lege. Aceste primării sunt primării rurale, cu maximum 16 angajați.

Lipsa capacității administrative devine evidentă atunci când sunt vizate programele sociale. Principala responsabilitate a personalului implicat în majoritatea programelor sociale este realizarea anchetelor sociale. Legea 416/2001 standardizează într-o anumită măsură modalitățile de realizare a anchetelor sociale, tocmai pentru a depăși această problemă legată de lipsa profesioniștilor în cadrul primăriilor. Această soluție însă nu reușește să limiteze inechitățile orizontale. Căci criteriile de eligibilitate cunosc o variație puternică, la fel ca și costurile imputate de către consilii diferitele bunuri deținute de către indivizi/ gospodării, și luate în calcul în stabilirea eligibilității beneficiarilor. Variabilitatea nu se limitează numai la criteriile de eligibilitate și la modul de realizare a anchetelor sociale, dar și la modul de calcul al orelor de prestare a muncii în favoarea comunității, în unele localități chiar și la nivelul beneficiului.

Lipsa capacității administrative și a expertizei în cadrul administrațiilor publice se resimte în interacțiunea dintre cetățean și autoritățile publice. A primi beneficii sau a beneficia de anumite programe/ servicii depinde de amabilitatea funcționarului, de gradul de bunăvoință

manifestată de primar, și mai puțin de eficacitatea activității primărilor.

Dacă ai noroc, „domnu’ primar” sau „domnișoara din primărie” te ajută; această atitudine reflectă în mare măsură *transformarea discreționarității în arbitrar*, în ceea ce privește implementarea legilor în vigoare și administrarea programelor existente. Percepția individului ca fiind dependent de bunăvoința, respectiv moralitatea funcționarilor publici reprezintă una dintre dimensiunile fundamentale ale percepției lipsei de control asupra propriei vieți și cauza principală a neîncrederii indivizilor în justiția procedurală în România actuală. Această percepție este în mare parte susținută și de lipsa de transparență la nivelul deciziilor adoptate de către primărie. Prea puține decizii sunt anunțate solicitanților în scris, justificând astfel decizia adoptată.

O altă consecință a lipsei capacității administrative, cu efecte adverse asupra bunăstării individului este *lipsa de informare a individului asupra drepturilor sale*. În unele cazuri nici măcar funcționarii din primărie nu au o imagine clară asupra tuturor consecințelor ce decurg din statutul de beneficiar al individului. Unele informații sunt preluate selectiv și incomplet de către funcționarii din primărie, fără a exista un sistem standardizat de transmitere a informației către solicitanți/ cetățeni.

Lipsa unei informări complete asupra drepturilor legale are efecte adverse în special asupra populației sărace din mediul urban. La nivelul anului 2003, peste jumătate din populația beneficiară de Venit Minim Garantat atât din mediul urban, cât și din mediul rural, nu era informată asupra drepturilor ce decurg din statutul de

beneficiar VMG, respectiv dreptul la asigurare medicală și la subvenții pentru încălzire.

Aceste exemple vizează numai un program social, și anume VMG, fără însă a detalia toate implicațiile lipsei de informare a cetățenilor referitor la întreaga gamă de programe și servicii sociale. Efectele acestei atitudini de dependență și lipsă de informare în raport cu serviciile și programele sociale, adăugate la lipsa unui control asupra propriei existențe și la permanenta amenințare la adresa stabilității bunăstării, fac ca un segment semnificativ al populației să fie din ce în ce mai expus riscului sărăcirii.

**Sărăcia totală de consum pe grupuri ocupaționale și
pe medii de rezidență 2002**

Grupuri ocupaționale	Rate sărăcie (%)	de Deficit mediu de consum (%)
Rural, necalificat, ne-ocupat	50.27	15.86
Rural, necalificat, agricultură	49.66	13.95
Urban, necalificat, agricultură	40.43	11.00
Rural, necalificat, sector servicii	38.75	10.95
Rural, necalificat, industrie	28.49	6.71
Urban, necalificat, ne-ocupat	36.90	10.53
Rural, necalificat, servicii către populație	35.20	8.14
Ne-ocupat, nu este în vârstă de muncă	29.52	7.05
POPULAȚIE TOTALĂ	28.99	7.62
Urban, necalificat, servicii către populație	28.10	6.39
Rural, calificat, agricultură	23.66	4.71
Urban, necalificat, sector servicii	17.91	4.20
Urban, necalificat, industrie	20.93	4.48
Rural, calificat, ne-ocupat	21.68	5.22
Rural, calificat, industrie	12.97	2.17
Urban, calificat, ne-ocupat	16.01	3.51
Rural, calificat, sector servicii	4.30	0.60
Rural, calificat, servicii către populație	6.61	0.97
Urban, calificat, industrie	5.67	0.87
Urban, calificat, sector servicii	5.06	0.76
Urban, calificat, agricultură	8.69	2.26
Urban, calificat, sector servicii	3.98	0.70

ROMÂNIA RURALĂ ȘI EUROPA URBANĂ

România actuală este, într-o măsură semnificativă, o Românie rurală. 93,7% din teritoriul României este teritoriu rural, în rural locuiesc astăzi 47% dintre români, 40% dintre cei care lucrează sunt ocupați în activități localizate în spațiul rural, participarea agriculturii la constituirea PIB fiind, însă, de numai 13,4% (deși la nivelul anului 1990 era de 21,2%). Dosarul rural nu mai poate fi ignorat, fiind unul dintre dosarele de primă urgență ale momentului actual și, cu siguranță, lungă vreme de aici încolo. Acest dosar are, desigur, o istorie a lui, dar și elemente structurale proprii, care se mențin de-a lungul diferitelor perioade pe care lumea rurală le-a traversat.

Influențele cele mai profunde le-a suferit lumea rurală în perioada comunistă și în scurta perioadă de după 1989. A sosit momentul ca dosarul rural să fie examinat într-o dezbatere publică de largă audiență.

Satul românesc a traversat, în a doua jumătate a secolului al XX-lea, câteva mari procese. Într-o primă etapă s-a desfășurat colectivizarea forțată a agriculturii după modelul colhozurilor bolșevice (zeci de mii de țărani au fost arestați sau executați); proprietatea asupra pământului a fost luată taranilor, trecându-se peste împotrivirea lumii țărănești, spre a fi înlocuită cu o formă de proprietate colectivă.

În a doua parte a perioadei comuniste s-a petrecut totuși un proces de modernizare a agriculturii caracterizat

prin: dezvoltarea marii exploatații agricole, profesionalizarea, mecanizarea și tehnologizarea muncii agricole, raționalizarea după criterii de eficiență economică a sectorului agricol. În tot intervalul comunist s-a produs un adevărat exod rural (o masivă migrație dinspre rural spre urban prin care s-a constituit forța de muncă necesară pentru a susține politica de industrializare), ajungându-se la sfârșitul perioadei comuniste la înjumătățirea populației rurale a României (de la aproximativ 80% rurali la sfârșitul perioadei interbelice la 38% la sfârșitul perioadei comuniste).

În perioada care a urmat căderii regimului comunist, satul a fost supus unei reforme cu efecte profund contradictorii. Startul reformei aplicate lumii rurale a fost dat de Legea 18 a fondului funciar, lege controversată încă de la adoptare. Această lege a creat impresia că reface proprietatea țărănească, căci a împărțit loturi de pământ vechilor proprietari. În realitate, aceiași lege a deposedat țăranul de ceea ce fusese „proprietatea muncii țărănești” (echipamentele agricole), antrenând consecințe negative (care marchează până astăzi exploatația agricolă în România).

Slaba rentabilitate a exploatațiilor agricole din România este dată de faptul că acestea sunt – urmare a Legii 18 – nu doar de dimensiuni mici, ci și foarte dispersate. S-a creat un regim agrar caracterizat prin câteva trăsături definitorii pentru ceea ce a devenit între timp *noua chestiune rurală*: a) o teribilă fărâmițare a proprietății; b) predominarea exploatațiilor de subzistență, de mici dimensiuni: 67,4% dintre exploatațiile agricole private din România au sub 3 ha; c) compromiterea accesului la piețe a agricultorilor, ceea

ce crează impresia unei slabe orientări comerciale a acestora;

d) exploatațiile mijlocii - având între 3-15 ha - reprezintă 25,2% din totalul acestora;

f) dimensiunea medie a unei exploatații este de 2,67 ha, ceea ce reduce eficiența folosirii mijloacelor și resurselor. În plus, exploatațiile din agricultura României sunt nu doar de dimensiuni reduse, ci și dispersate, revenind în medie 4,14 loturi la o exploatație.

Reforma agrară în România a condus la trei tipuri de efecte: distrugerea dotărilor tehnice din agricultură; dezorganizarea producției agricole; fărâmițarea exagerată a suprafețelor agricole în procesul reîmproprietăririi, astfel încât suprafața totală de 8000.000 ha era pulverizată încă la nivelul anului 1996 în peste 30.000.000 de parcele cu o suprafață medie de 0,26 ha/gospodărie.

În opinia specialiștilor această lege s-a întemeiat pe o confuzie: aceea dintre *proprietate* și *exploatație*, fapt ce a dus la desființarea cooperativelor agricole de producție și la distrugerea dotărilor acumulate prin munca comunităților rurale timp de 30-40 de ani. Legea 18 a avut, prin urmare, ca efect deposedarea țăranilor de echipamentele agricole, a creat un «popor fără unelte», fiindcă a separat pământul și pe țărani, în mod forțat, de utilaje, de singurul echipament la care avuseseră acces, pe care-l creaseră vreme de 30 de ani de exploatare și acumulare comunistă violentă și care, de fapt și de drept, era **proprietatea muncii țărănești**.

O asemenea situație a împins agricultura cu sute de ani în urmă („neofeudalism”). Sociologii rurali, bazându-se pe studierea în profunzime a unor sate, vorbesc despre „revenirea agriculturii la un model arhaic de exploatație”,

atât ca dotare tehnică, dar și din punctul de vedere al accesului la piete. Această organizare defectuoasă a muncii agrare – fărâmițarea loturilor și subdotarea tehnică – a făcut ca în ultimii ani circa 3 mil. ha să rămână anual necultivate.

Măsurile legislative ulterioare, care au vizat consolidarea și concentrarea exploatațiilor – Legea asocierii, Legea arendării, Legea circulației juridice a pământului, împreună cu instrumentele de finanțare, au avut o influență redusă asupra procesului de întărire a exploatațiilor agricole.

Prin urmare, reforma, în loc de a organiza realitatea economiei țărănești, stimulând acele categorii de proprietate care s-au afirmat încă dinainte de 1989 – proprietatea muncii țărănești (patrimoniul CAP-urilor), în genere formele de posesiune corporativă – a contribuit la dezorganizarea acelei realități.

Blocarea accesului țărănimii la economia generală a țării este ilustrat de:

a) creșterea exponențială în primul interval al tranziției a ponderii populației rurale neremunerate – care trăiește doar de pe urma propriei gospodării – cu o rată de creștere de peste 700% în primii șapte ani ai tranziției. Majoritatea covârșitoare a populației din mediul rural trăiește, așadar, de pe urma muncii familiale neremunerate și a muncii pe cont propriu, care însumează, cum am arătat, la sfârșitul anului 2003, 68,2% din totalul populației ocupate din rural. Acest fapt ilustrează fenomenul ruperii economiei rurale de economia generală, al ivirii peste noapte (prin efectele legii 18) a unui adevărat abis între cele două, ceea ce face aproape imposibil accesul țărănimii la economia mare a

țării și astfel provoacă o dramatică diminuare a „puterilor economice” (în frunte cu puterea de cumpărare) ale țaranului.

Silit la o agricultură de subzistență, strâmtorat prin politicile reformei, nevoit să suporte retragerea statului (a subvenției) din economia rurală, țaranul se află dintr-o dată aruncat cu cicluri istorice înapoi, într-o agricultură de tip feudal. Țăranul reformei a fost silit, imediat după aplicarea legii 18 și oarecum prin efectele ei, să redescopere plugul tras de măgar. Ruptura dintre economia agrară și cea urbană este ilustrată, pe un plan mai general, de cea dintre sectoarele majore ale economiei: dintre industrie și agricultură, între credit, industrie și agricultură. Distanțarea între principalele ramuri economice se transpune, la rândul ei, în *foarfecele prețurilor* – valoarea muncii din agricultură pe unitatea de produs scade drastic față de aceea a unității de produs industrial.

b) scăderea ponderii muncii salariate în mediul rural, în primul interval al reformei. Acesta este un indicator evident al diminuării acelor tendințe structurale care definesc o structură socială modernă, de tip capitalist. Scăderea semnificativă a ponderii muncii salariale în agricultură în primul interval al tranziției (de la 55,6% la 32,7%, în primii șapte ani ai tranziției, raportată la total populație activă în mediul rural) reprezintă indicatorul eșecului politicilor de industrializare a agriculturii în același interval. În 2003 salariații în agricultură din totalul populației ocupate în agricultură reprezentau 3,3%, iar salariații din agricultură raportați la total salariați din rural reprezentau 7,36%. Dacă raportăm numărul salariaților în agricultură la total

populație ocupată în rural atunci ponderea acestora este de 2,27 %.

Este evident că ponderea populației ocupate în agricultură în total populație ocupată fiind de 36,9%, înseamnă că marea majoritate a populației ocupate în agricultură o reprezintă munca neremunerată.

La rândul ei, *industria alimentară, principalul factor de valorificare a muncii agricole și a forței de muncă rurale nu se poate dezvolta*. Două sunt cauzele care fac dificilă dezvoltarea industriei alimentare: 1) lipsa unei piețe rurale ca urmare a unei puteri reale de cumpărare foarte coborâte (economia de subzistență este lipsită de putere de cumpărare), și 2) randamentul scăzut al producției la hectar a muncii familiale agrare neremunerate, fapt ce nu permite obținerea de produse în cantități suficiente și ieftine pentru a putea fi industrializate. Ambele cauze derivă din caracterul reformei, nu din acțiunea unor factori obiectivi. În amonte, pe linia factorilor care conduc la cele două aspecte prezentate, descoperim agentul cauzator: abandonarea economiei rurale. Fiindcă, prăbușirea pieței pentru agricultori este consecința directă a absenței unei *politici de creditare a producătorilor individuali*, iar în ceea ce privește cea de-a doua cauză, randamentul scăzut al producției la hectar, acesta decurge, în primul rând, din fărâmițarea proprietății rurale, indusă prin efectele legii 18 din 1990, adică tot un efect structural al reformei.

c) *creșterea foarte rapidă a patronatului în mediul rural* este un fenomen aparent inexplicabil. În condițiile în care țărâניה este determinată să se retragă din sectorul muncii salariale spre zona economiei de subzistență (această retragere este măsurată de procentul

de 716,27% - cu care crește *munca familială neremunerată*, doar în primul interval al tranziției), corpul patronal în arealul rural înregistrează o creștere foarte puternică, de circa 400%, în aceeași perioadă.

Întrebarea care se pune este următoarea: dacă țărănimia se mulțumește cu agricultura de subzistență, de unde această forță pentru a întreține o creștere spectaculoasă a activităților patronale? Creșterea ponderii patronatului nu este acompaniată, așa cum ne așteptam, de sporirea muncii salariate (aceasta scade de la 55,6% la 32,7%, în același interval). Patronatul nou apărut nu pare a se implica în progresul și expansiunea întreprinderii moderne: ponderea forței de muncă antrenată aici, precum am văzut, a scăzut spectaculos - de la 5,2% în 1991 la 0,8% în doar șapte ani de tranziție.

Lipsa unei legături între creșterea patronatului și o eventuală creștere a muncii salariale la sate ar putea fi însă explicată prin rolul pe care acest patronat și-l asumă, cel mai probabil acela de *intermediere* între marfa de mic surplus provenită din economia de subzistență a gospodăriei țărănești și angrosiștii de la orașe. Banii se opresc în cea mai mare parte la acest patronat, iar o parte infimă este returnată *lucrătorului familial neremunerat*, de unde și denumirea acestei categorii sociale rurale.

Agricultura din România dobândește, în ultima vreme, tot mai pregnant, înfățișarea pe care acest sector economic și social îl avea la începutul secolului al XIX-lea în Europa Occidentală: o mare proporție a proprietăților agricole de dimensiuni mici (gospodării rurale) și un număr mic de exploatații de tip capitalist aflate în expansiune. Sistemele agricole bazate pe exploatații mari sunt caracterizate prin practici agricole

extensive, bazate doar pe mărirea suprafețelor atrase în exploatație și uneori a efectivului zootehnic, în timp ce sistemele bazate pe gospodării mici practică o agricultură în evantai și uneori intensivă: suprafețele arabile se restrâng ca urmare a slăbirii puterii financiare a gospodăriei cerută de menținerea în exploatație a terenului arabil. Astfel din suprafața agricolă totală a României, peste jumătate (64,4%) este reprezentată de terenul arabil, din care mai mult de o pătrime (29%) nu se află în folosință (2.471.494 ha teren arabil necultivat).

Slăbirea capacității de exploatare a pământului este corelată cu prefacerile pe care le suferă forța economică de care poate dispune la un moment dat o gospodărie: resurse financiare; resurse naturale; resurse umane.

Principala resursă financiară a gospodăriei rurale în timpul regimului comunist era constituită din veniturile provenite din munca salariată în alte sectoare economice decât cele agricole. În prezent, ponderea veniturilor extra-agricole a scăzut în totalul veniturilor unei gospodării, nu însă și importanța lor, fiindcă rolul acestor venituri extra-agricole se pare că a crescut odată cu retrocedarea proprietăților agricole și cu apariția „noilor nevoi” între care cea dintâi este plata lucrărilor agricole. Această nouă „nevoie”, acoperită de veniturile salariale, nu este corelată cu vreo creștere a gradului de ocupare a populației rurale în alte ramuri ale economiei naționale, ceea ce arată că proveniența acestor venituri este în mare măsură pensia celor ce s-au întors în sat după 1989. Astfel la nivelul anului 2002 sunt înregistrate numai 654.325 de persoane angajate în alte ramuri economice decât cele agricole, adică 66 de angajați la 1.000 de locuitori.

Creșterea relativă a populației rurale, contrar ratei scăzute a natalității (11,05 copii născuți vii la 1000 de locuitori) și ratei crescute a mortalității (15,46 decedați la 1000 de locuitori), a condus la o creștere a *populației neocupate*, trecută statistic sub incidența unui nou concept, cel de „populație ocupată în agricultură” (o categorie care ascunde, de fapt, o clasă de șomeri), prin care se încearcă mascarea declinului economic (spre dezastru, sub anumite aspecte) cu care se confruntă populația rurală și economia românească în ansamblu. Creșterea populației rurale, așadar, nu se asociază cu o creștere a veniturilor salariale și deci a veniturilor totale ale unei gospodării, aceasta fiind forțată să-și redistribuie puținele resurse financiare astfel încât să poată supraviețui făcând agricultură de subsistență.

În privința resurselor naturale, între care trebuie consemnată întâi suprafața agricolă aflată în proprietatea gospodăriei, lucrurile nu stau deloc mai bine. Nu vom reveni asupra consecințelor dezastruoase ale reformelor agricole de după '90 (parcelarea și fragmentarea progresivă a proprietății etc.), dar vom preciza situația actuală a exploatațiilor agricole menționând creșterea *suprafețelor arabile necultivate*. Dacă terenul arabil reprezintă aproximativ 50% din totalul suprafeței agricole a României, mai mult de o pătrime din suprafața arabilă totală nu este cultivată (29%). Fenomenul creșterii suprafețelor de teren arabil lăsat în „pârloagă” este explicabil prin condițiile dictate de lipsa resurselor financiare, gospodăria fiind constrânsă să-și restrângă exploatațiile agricole până la limita de la care devine autosustenabilă (agricultură de subsistență).

Satul românesc e obosit, e îmbătrânit, e depopulat.

Sunt sate în care de peste 10 ani n-a mai fost un botez, căci tineri nu mai există. În mod tradițional, satul românesc a fost izvorul demografic al statului român. Astăzi satul nu mai are copii sau are tot mai puțini de la an la an. Bătrânii singuri, pustiiți, privesc spre orașe cu o privire în care până mai ieri încă sclipea o rază de speranță. Boala, abandonul, disperarea, alcoolismul, ba însăși degenerarea au copleșit satul românesc.

Demografia rurală în România prezintă în acest moment trei caracteristici: a) natalitate relativ scăzută; b) mortalitate relativ ridicată; c) spor natural negativ în imensa majoritate a județelor României.

Sporul natural este o dimensiune a puterii demografice și deci moral-genealogice a unei populații. Să examinăm așadar această fațetă a puterii morale a colectivităților rurale românești la începutul mileniului al III-lea. În România rurală se nasc în medie 11,04 născuți vii la 1000 de locuitori, și mor 15,41 la 1000 de locuitori. Sporul natural absolut este, iată, negativ. Indicele sporului negativ, cum vedem, este de $-4,37$.

Un fenomen încă mai grav pentru ruralul românesc este mortalitatea infantilă. Media copiilor cu vârste mai mici de un an morți la 1000 de născuți vii este, pentru România, de 19,76 %. În fine, sporul migratoriu pe întreg mediul rural este de $-2,94\%$, ceea ce arată că ruralul românesc pierde populație prin migrație.

În acest moment, ruralul pare a opta pentru rute școlare situate sub pragul liceal (secundar). Din totalul populației rurale 23,7% are un nivel de instrucție mediu (liceu și școli postliceale), cu 20,9% mai puțin decât în urban. La acest decalaj se adaugă și cel de la nivelul stocului de învățământ superior, care este de $-15,2\%$ sub

pragul atins în urban, pentru cele două componente ale stocului decalajul rural-urban atingând pragul de 36%. Ținând seama și de diferența stocului de educație profesională între cele două medii de rezidență, putem spune că decalajul total între rural și urban este de 72%, ceea ce înseamnă că 72% din populația rurală este marcată de una dintre formele decalajului școlar.

Dezvoltarea este un proces care a început să fie cercetat și cunoscut într-un sistem de referință furnizat de capitalismul țărilor nord-atlantice, așa cum subdezvoltarea a fost cercetată și cunoscută într-un alt cadru de referință, acela al țărilor preponderent rurale din Europa de răsărit, America Latină și Africa. La rândul ei, „ieșirea din subdezvoltare” este un al treilea tip de proces pe care sociologii și economiștii au început să-l studieze în raport cu țările întârziate care au reușit totuși să decoleze, precum Japonia și, în ultimul sfert de secol, țările Asiei de Sud-Est. Cât privește profilul ruralului în lume, trebuie spus că acesta a urmat îndeaproape profilul ariei din care face parte, încât nu se poate vorbi despre rural dacă facem abstracție de profilul său regional.

Care este profilul regional al ruralului românesc? Vom încerca o analiză multidimensională a acestuia și vom începe prin a formula ipotetic enunțul că ruralul românesc se confruntă azi cu un tip special de sărăcie, pe care am denumit-o „sărăcie verticală”. În genere, în studiile despre sărăcie se face o distincție între „sărăcia extremă”, „sărăcia severă”, „marea sărăcie” (subînțelegându-se că putem vorbi despre „mica sărăcie”, aceea proprie unor subcategorii cu pondere foarte redusă în populația generală, cum ar fi “homeless”-ii în SUA, copiii străzii, dar și despre sărăcia marilor segmente

sociale, cum ar fi populația slumsurilor în mai toate țările subdezvoltate sau care ies din subdezvoltare etc.).

Sărăcia extremă este dată de acea stare socială proprie tuturor celor care au puterea de cumpărare sub 1 dolar pe zi, la paritatea puterii de cumpărare pe persoană, pe zi. Cum ne arată specialiștii CASPIS, rata sărăciei extreme este nerelevantă pentru România întrucât ponderea celor sub 1 dolar USD la PPC de 8.831 lei în anul 2001 este foarte redusă. Definind astfel sărăcia ajungem la rate mici: 0,2% în 1995 și 0,6% în 2001 pentru România, respectiv 0,3% în 1995 și 1% în 2003 pentru ruralul românesc. Problema este că pe cei 8.831 de lei din 2001 se puteau cumpăra circa 3 pâini, ceea ce ar însemna că în ruralul românesc, unde trăiesc circa 10 milioane de persoane (adică 47% din totalul populației), 1% dintre ei, adică 100.000 de persoane, nu și-ar putea cumpăra cele circa 3 pâini pe zi, ceea ce ar însemna o medie de peste 30 de persoane în fiecare comună rurală a României. În urban, proporția este de trei ori mai mică, ceea ce ar însemna o pondere de 9 persoane la un „izolat” demografic urban de mărimea medie a unei comune rurale. A trăi în rural, altminteri spus, înseamnă a fi expus unui risc al sărăciei extreme de trei ori mai mare decât în urban.

Am putea spune că 30 de persoane extrem de sărace nu pot afecta procesele de „dezvoltare” ale comunităților rurale și că acel număr reprezintă riscul asumat al unei dezvoltări de tip capitalist, încât fenomenul ar putea fi considerat nesemnificativ și deci tolerabil. Lucrurile, însă, nu stau așa fiindcă dușmanul dezvoltării comunitare nu este numărul cel mic (de săraci extremi, ori bolnavi de tuberculoză etc.), ci numărul cel

mare, pe care specialiștii CASPIS, ICCV și ai Institutului de Sociologie al Academiei Române (ISAR) îl încadrează în ceea ce numesc „sărăcie severă” și care atinge 11% în 2002 pentru România (în anul 2000 rata medie a sărăciei severe pentru România fusese de 13,79%). Aceasta înseamnă că, în România, peste 2.200.000 de persoane trăiesc în „sărăcie severă”. În estimările Băncii Mondiale, sărăcia extremă în consum afectează 2.443.668 de persoane, iar totalul săracilor atinge cifra de 6.470.551 de persoane.

Sărăcia verticală, spre deosebire de cea severă sau extremă, este un „fenomen social total”, adică afectează întreaga comunitate. Putem spune, de exemplu, că a trăi în rural în România înseamnă a fi, în medie, de trei ori mai expus riscului sărăciei severe decât în urban. Aceasta arată că sărăcia este deopotrivă un fenomen structural, de vreme ce apartenența la rural menține sistematic întreaga comunitate într-un decalaj pe care îl putem determina printr-un multiplicator comunitar (al unei proporții exprimabilă inclusiv procentual).

Revenind la definirea sărăciei verticale vom spune că ori de câte ori o comunitate se situează sistematic și într-o proporție statistic semnificativă sub media sărăciei generale (proprie acelei țări ori unei zone date) putem vorbi despre sărăcie verticală. Or, așa cum reiese din datele CASPIS pe 2003, evoluția ratei sărăciei severe se încadrează într-o medie anuală de 11% pentru România între 1995-2002 (deci o medie anuală de 11% pentru cei șapte ani). Pentru același interval, ruralul românesc se situează în jurul unei rate medii anuale mai mare cu circa 7-8%, ceea ce înseamnă circa 17-18%. Multiplicatorul structural al sărăciei de la urban la rural și care este de

circa $\frac{3}{4}$, adică la 1 sărac din urban am trei săraci în rural. Aceeași valoare a fost determinată și de calculele Raportului asupra ODM care au estimat că „deși doar 47% din populație locuiește în mediul rural, 73% din totalul persoanelor afectate de sărăcia severă provin de aici”.

Sărăcia verticală, determinată după metoda ISAR de măsurare, ne arată că 63% din sărăcia severă a României este asociată structural cu mediul rural, cade asupra acestuia, ceea ce înseamnă că sărăcia se redistribuie inechitabil între cele două medii de rezidență. Altfel spus, a trăi în rural înseamnă a fi de circa 3 ori mai expus riscului sărăciei severe decât a trăi în urban, ceea ce ne arată că lupta cu sărăcia severă cere politici rurale speciale, cu totul distincte față de cele aplicate urbanului.

Spre deosebire de celelalte categorii de sărăcie, cea verticală este o sărăcie comunitară (adică a întregii comunități) și, în plan global, este o sărăcie structurală, adică decurge din decalajele structurale ale populației, nu din factori specifici (în orice caz nu etnici, nici demografici ori de altă natură). Ea decurge dintr-o realitate structurală care ne arată, în cazul României, că întregul rural este afectat de un multiplicator al sărăciei echivalent cu $\frac{3}{4}$, adică cu 0,7. Altfel formulat, la fiecare sărac din urban sunt câte trei săraci în rural. Or, raportat la ponderea celor două populații în total populație, raportul ar trebui să fie de 1 la 1 pentru a putea să formulăm ideea că sărăcia din rural este de natură economică (derivată, altfel spus, din starea economică a României). De vreme ce aceeași stare economică afectează ruralul de 3 ori mai mult decât urbanul, înseamnă că fenomenul acesta e datorat altor factori

decât cei economici, ceea ce ne arată un fenomen de excluziune socială a ruralului din procesele economice generale.

În al doilea rând, putem deduce că sărăcia este datorată unei stratificări inter-comunitare, nu intracomunitare (cum este stratificarea socială). Altfel spus, comunitățile sunt în întregul lor situate pe trepte diferite ale scării sociale economice, ceea ce ne spune că sărăcia verticală afectează toate straturile unei comunități, toate vârstele și toate ocupațiile, nu doar pe cele de la baza scării cum se întâmplă cu celelalte forme de sărăcie). Deci, a fi medic sau profesor într-o comună rurală înseamnă a prelua efectul sărăciei verticale care afectează comunitatea, ceea ce înseamnă a fi "medic mai sărac" decât toți medicii săraci din urban. Sau, mai riguros formulat, înseamnă a fi de trei ori mai expus riscului sărăciei decât toți medicii expuși sărăciei din urban, pe lângă faptul că este medicul unei comunități de trei ori mai săracă decât o comunitate urbană săracă.

La fel stau lucrurile pentru un tânăr din rural comparativ cu un tânăr din urban. Riscul ca el să fie sărac (la proporția sărăciei severe) este de trei ori mai mare decât al unui tânăr din urban. Deci, dacă riscul de a fi sărac al unui urban este de 7%, al unui rural este de circa 19-20%. Altfel spus, săracii României, și deci sărăcia României, cad în proporție de aproximativ 70% în rural și în proporție de 30% în urban.

Atunci când două persoane la 100 din urban au devenit sărace vom ști sigur că alte 8 persoane la 100 din rural au devenit sărace sau, altfel spus, atunci când 1 persoană la 100 din urban a căzut în sărăcie, în rural au mai căzut încă alte 4 dintr-o sută.

Numim acest fenomen decalaj structural datorat sărăciei verticale. Fenomenul sărăciei verticale este extrem de periculos căci atrage după sine o prăbușire funcțională și una demografică a comunității respective, datorate atracției pe care o exercită comunitățile mai bine situate pe scara distribuirii riscurilor de sărăcie asupra celor cu ocupații calificate și asupra celor mai tineri. Comunitățile dezavantajate pierd ocupații înalte și tineri, ceea ce le aduce o accelerare nu a dezvoltării ci a subdezvoltării.

Ne confruntăm, pentru ruralul românesc în perspectivă nu cu o șansă de dezvoltare durabilă, ci cu un risc de subdezvoltare durabilă, bine instalată. Ne așteptăm, deci, la o deprofesionalizare a ruralului, o defertilizare și deci o îmbătrânire a comunităților (îmbătrânirea rurală), ceea ce induce o deposedare a ruralului de doi dintre cei trei factori ai dezvoltării care, în teoriile clasice, sunt: ocupația (sau munca), populația și capitalul. $Idd = f(m, p, c)$. În această ecuație, parametrii "m" (ocupație), "p" (populație) sunt grav afectați de sărăcia verticală. Capitalul ("c") nu se arată interesat de rural, căci, la ora actuală el este foarte scump pentru rurali și, practic, inaccesibil ca urmare a costului creditului rural. Orice politică de dezvoltare durabilă în rural va trebui să înceapă de la lupta împotriva sărăciei verticale.

Or, sărăcia verticală, nu numai că nu s-a redus în timp, dar pare a se fi instalat și la nivelul altor parametri, cum ar fi cel al școlarității și cel al sănătății, încât dacă la cei trei factori ai funcției de dezvoltare adăugăm încă doi: sănătatea și școala sau capitalul intelectual, vom constata că și aceștia sunt grav afectați în ultima vreme de efectele

sărăciei verticale.

Ce se va întâmpla cu satul românesc prin aplicarea consecințelor care decurg din condițiile de aderare? Este comparabil ruralul românesc cu cel european? Este adecvat României, a cărei populație ocupată în agricultură este de 40%, modelul care i se propune? Care vor fi costurile sociale ale integrării agricole a României?

Încheierea negocierilor dosarului agricol prezintă foarte multe semne de întrebare și fațete pesimiste pe termen mediu și lung. Prin aceasta, nu vrem să punem în discuție valabilitatea ideii de integrare europeană, ci filosofia și principiile unei astfel de negocieri, care fac abstracție de agentul rural el însuși, ce poate să fie țăran, lucrător agricol sau salariat în diferite ramuri din sectorul industrial, patron, întreprinzător rural, mică întreprindere familială etc. Aceasta arată că între politicienii chestiunii rurale și specialiștii chestiunii rurale să menținut un decalaj în expresii și proporții variate, ceea ce a dus la o soluționare abstractă a dosarului rural în cadrul negocierilor pentru integrare.

Ni se propune un model, cel agrar occidental (al U.E.), în care cu numai 4,7% populație ocupată în agricultură, se produce în medie de 2,4 ori mai mult decât în România care are o populație ocupată în agricultură de 40% din totalul populației active. Aparent o asemenea comparație arată o societate cu un mare handicap în gestionarea dosarului rural. În realitate însă trebuie reținut că costurile antrenate pentru susținerea vieții într-o societate ca cea românească sunt de 50 de ori mai mici. Așa cum arată specialiștii americani, munca unui lucrător în agricultură în S.U.A. este susținută de munca a 50 de lucrători neagricoli, antrenați în activități cu un mare

consum energetic și salarii foarte mari. Sistemele agrare de acest tip sunt așadar foarte costisitoare, căci pe măsură ce forța mașinilor disponibilizează tot mai multă forță de muncă activă în agricultură, cheltuielile de capital sunt tot mai mari. Astfel, în Germania, asistăm între 1950 și 1986 la o reducere a forței de muncă ocupată în agricultură cu 77% (de la 3,5 milioane la numai 0,8 milioane). La această reducere a forței de muncă, îi corespunde o creștere de patru ori a capitalului străin plasat în agricultura germană între 1960 și 1985.

Față de gospodăria țărănească, fabrica agrară occidentală necesită, pe lângă utilizarea tractoarelor și a mașinilor de recoltare totală în agricultură, cheltuieli financiare tot mai ridicate datorită instalațiilor de furajare, mașinilor de muls și altor utilaje. Fabrica agrară specifică agriculturii intensive moderne este nu doar costisitoare, ci și înalt poluantă. Extinderea culturilor pe suprafețe mari, ca și utilizarea excesivă a îngrășămintelor chimice și a ierbicidelor au făcut ca agricultura intensivă să fie astăzi unul dintre principalii factori care provoacă regresul rapid al multor specii de animale și plante. O altă serie de probleme, care a găsit o largă rezonanță la public, este posibila încărcare negativă a alimentelor de proveniență animală și vegetală cu o serie de reziduuri biologice (pesticide, hormoni etc.).

Cunoscând toate aceste neajunsuri (costurile economice și sociale ridicate și efectele negative asupra mediului, asupra speciilor de plante și animale, asupra sănătății omului etc.) ale exploatației agrare de tip industrial ne putem întreba de ce modelul acesteia de eficiență și productivitate nu este propus ca un model unic. Dacă ne gândim la implicațiile economice și

ecologice, oare sunt într-adevăr fabricile agrare mai productive decât gospodăriile familiale țărănești moderne?

Aplicarea ca atare a modelului propus prin concepția negocierii dosarului rural în România implică găsirea unor soluții de viață (politici socio-economice complementare) pentru cei circa 36% de rurali care vor fi dislocați din mediul lor de viață prin aplicarea modelului european.

Costurile negocierilor sectoriale ar putea deveni foarte ridicate în condițiile în care la efectele politicilor agricole europene în România nu s-a oferit un răspuns, o alternativă în politicile industriale și în servicii (terțiare și cuaternare) ceea ce evident ar duce la apariția unui fenomen suburban cu un potențial de criză și infraționalitate extrem de costisitor. Aceste costuri (efecte secundare) n-au fost luate în considerare în cadrul negocierii sectoriale a dosarului rural.

Există în general tendința de ascunde aceste costuri. Trebuie precizat în acest sens că realizarea unor obiective ale politicii agricole comune a Uniunii Europene (creșterea productivității sectorului agricol, autosuficiența alimentară a statelor UE) s-a făcut cu un anumit preț: depopularea zonelor rurale, distrugerea unor peisaje cu un anumit specific, transformarea ireversibilă a unei dimensiuni care a făcut multă vreme parte din specificul Europei: dimensiunea ruralității.

Astfel, de pildă, pentru soluționarea Dosarului agricol trebuie gândite soluții complementare în industrie populația care nu va mai fi ocupată în agricultură. Trebuie gândit în rural un sistem multifuncțional care cuprinde pe lângă agricultura de subzistență, un sistem

salarial care se poate dezvolta (agricultură comercială, comerț, turism), dar este nevoie și de perspectiva unei politici de dezvoltare regională, vizând absorbția forței de muncă dintr-o anumită arie de dezvoltare.

În al doilea rând, dosarul rural înseamnă mai mult decât problema unei agriculturi rentabile după standardele UE. Satul ca agent social-politic-comunitar deține și un anumit potențial de răspuns la dosarul rural. Ruralul constituie o umanitate înalt eterogenă, înalt diferențiată, prezentând o diferențiere mare a structurilor. Satul ca sistem include gospodăriile țărănești, diferențiate în raport cu accesul / orientarea lor spre piață. Căutarea unor soluții de accesare a fondurilor europene se lovește de standardele severe ale modelului agricol european, mult diferit de modul de viață comunitar al satului românesc. Pe de altă parte, înainte de a pune sentințe satului, derivate dintr-o analiză strict economică a acestuia, așa cum decurge din filosofia negocierilor de aderare, trebuie să ne reamintim că o comunitate este rentabilă dacă scutește statul de angajamente financiare suplimentare. Or sub acest aspect, comunitățile rurale din România sunt mult mai ieftine, mai necostisitoare față de sistemele urbane și sistemele agrare de tip industrial, proprii Occidentului.

În cunoscuta sa monografie *Țăranii în istoria Europei*, Werner Rosener se referă la două categorii de probleme sau costuri ale agriculturii de tip industrial: efectele social-economice și consecințele ecologice. Fără îndoială, problema principală se află în planul social-economic, constând în periclitarea existențială și renunțarea la numeroase gospodării mici și mijlocii. Presiunea permanentă a intensificării și concentrării din

sectorul agrar, sub motto-ul «Wachsen oder Weichen» (ori crești ori te dai la o parte), face evident, pe termen lung, ca numai gospodăriile mari, cu un capital puternic, să aibă șanse de supraviețuire. Mai întâi trebuie menționate problemele sociale considerabile ale familiilor țărănești atinse în mod direct de acest fenomen. Pierderea locului de muncă și a sursei de venit, dificultățile reorientării profesionale, dar și tensiunile crescute din familii aparțin acestui câmp conflictual. Prin diferite măsuri, statul încearcă să ofere un suport social acestor probleme, fie prin rente de renunțare, fie prin programe de reorientare profesională. Dar renunțarea la numeroase gospodării țărănești are efecte importante și asupra vieții și structurii spațiului rural. Îmbătrânirea și emigrarea populației, dispariția dispozitivelor necesare de aprovizionare (magazine, ateliere meșteșugărești) și reducerea infrastructurii publice elementare (școală, cale ferată, poștă) sunt fenomene care pot fi observate în multe sate.

În concluzie, modelul comunităților sătești tradiționale ar trebui acceptat ca fiind complementar modelului agriculturii industriale capitaliste, adică acela care a dovedit o reală capacitate de a susține marile colectivități urbane, antrenând însă, și costuri energetice foarte ridicate. Societățile răsăritene au de optat între un model de civilizație bazat pe un astfel de sistem industrial urban, care include, se pare, circa 1% din totalul populației globului, și un sistem mixt, care aglutinează agrosistemele industriale și industrialurbane cu sistemele sătești, centrate pe culturi în evantai, pe principiul schimbului natural, pe un tip de raționalitate bazată pe trebuințele gospodăriei țărănești.

ASPECTE DE ORDIN STATISTIC PRIVIND MEDIUL RURAL ÎN REGIUNEA OLTENIA

România este cunoscută drept „cea mai rurală țară” din Europa, la nivelul anului 2003 mai mult de 45% din populația țării fiind stabilită în mediul rural și peste 34% implicată în activități rurale. Oltenia și Moldova sunt regiunile „cele mai rurale” din România, cu aproape jumătate din forța de muncă ocupata în agricultură.

În ultima perioadă, zonele rurale au fost afectate în special de următoarele fenomene:

- **reforma privind proprietatea asupra terenurilor:**

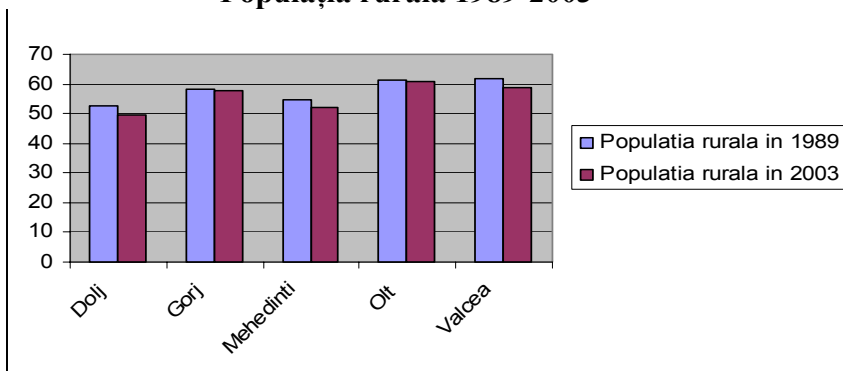
După 1997, ponderea terenurilor proprietate privată a fost în creștere de la 49,4% în 1997, la 79,7% în 1998, 86,9% în 1999 și 96,4% în 2000. Din nefericire, procesul de împrumțărare a avut ca și consecință directă o fărâmițare excesivă a terenurilor, ceea ce a avut ca rezultat o productivitate scăzută în acest sector. Există cazuri în care agricultorii posedă terenuri în mai multe locații și chiar au existat cazuri în care parcelele de teren aveau o lățime de 0,5 m, ceea ce face dificilă o exploatare adecvată. Suprafața medie a exploatației agricole este de 1,7ha.

- **mobilitatea permanentă a populației din zonele rurale:**

Evoluția populației rurale 1989-2003 (% din populația totală a județului)

	Dolj	Gorj	Mehedinți	Olt	Vâlcea
Populația rurală în 1989	52,4	58,4	54,6	61,3	61,8
Populația rurala în 2003	49,5	57,5	51,9	60,8	58,8

Populația rurală 1989-2003

- **descreșterea sporului natural al populației**, ca un rezultat al creșterii mortalității generale și în special în rândul populației vârstnice precum și a scăderii ratei natalității;

- **creșterea diferenței de nivel educațional** între populația urbană și cea rurală (la nivel național, 44,6% față de 80,3% procentul populației rurale, respectiv urbane implicate în procesul educațional la toate nivelurile – conform UNDP, 2001-2002);

Un procent semnificativ din populația tânără din mediul rural a migrat către mediul urban. Ca o consecință a acestui fapt, procentul populației active din zona rurală a scăzut mai rapid decât în mediul urban.

Principalele caracteristici ale zonei rurale Oltenia sunt:

A. – dominanța asupra zonei urbane, ca număr de persoane:

Populația rurală a regiunii reprezintă la nivelul anului 2003, 54,7% din totalul populației, situând Oltenia pe a șasea poziție în România după București – 11,2%, Vest – 38,3%, Centru – 40,8%, Sud Est – 44,8%, Nord Vest – 48,8% și înaintea regiunilor Nord Est - 59,2% și Sud - 59,3%. Chiar dacă, în comparație cu media națională, populația rurală a scăzut în ultimul deceniu, Oltenia este încă o regiune cu puternic caracter rural:

Evoluția populației pe medii 1990-2003

An	OLTENIA			ROMÂNIA		
	Rural	Total	% din total	Rural	Total	% din total
1990	1385720	2451502	56,53	10597876	23206720	45,67
1991	1394932	2453182	56,86	10632677	23185084	45,86
1992	1382278	2453275	56,34	10421611	22788969	45,73
1993	1368841	2448743	55,90	10349056	22755260	45,48
1994	1357229	2444699	55,52	10303010	22730622	45,33
1995	1342620	2437179	55,09	10223756	22680951	45,08
1996	1332994	2429320	54,87	10196446	22607620	45,10
1997	1320906	2419686	54,59	10141235	22545925	44,98
1998	1316762	2414528	54,53	10154917	22502803	45,13
1999	1311366	2405254	54,52	10155293	22458022	45,22
2000	1311720	2399831	54,66	10190607	22435205	45,42
2001	1306851	2394895	54,66	10164645	22408393	45,36
2002	1294023	2341074	55	10186058	21794793	46,7
2003	1273254	2329342	54,7	10133399	21733556	46,6

Sursa: INS, Statistica teritorială, 2004

Se estimează că tendința de descreștere a populației rurale va continua, datorită acțiunii conjugate a doi factori: pe de o parte, o rată mai ridicată a mortalității comparativ cu zona urbană datorată unui procent superior al populației vârstnice și pe de altă parte, a continuării migrației populației către zona urbană pe măsura restructurării sectorului agricol și a creșterii productivității muncii. Conform celor mai optimiste estimări însă, nu există condiții în a atinge nivelul de 30% populație rurală în 2010.

Un procent mare de populație lucrează în agricultură.

La nivelul anului 2003, 45,08% din populația regiunii Oltenia lucrea în agricultură, procent ce ilustrează un puternic caracter agricol al regiunii, media națională fiind de 34,72%. O comparație multianuală (1992-2003) între tendința de evoluție a populației rurale și cea a populației ocupate în agricultură, evidențiază un trend nu tocmai normal al dezvoltării economice

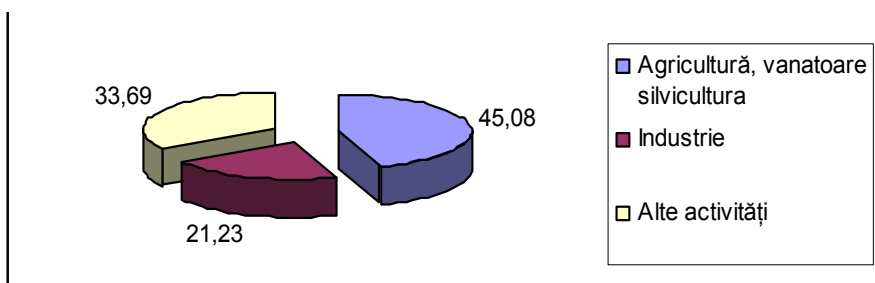
a regiunii și chiar a României. Deși populația rurală este pe un trend sensibil descrescător, în perioada menționată, procentul persoanelor ce muncesc în agricultură a crescut de la 42,21% în 1992 la 45,08% în 2003. Acest fenomen ilustrează pe de-o parte productivitatea redusă din acest sector precum și colapsul altor activități, în special a activităților industriale.

Populația ocupată civilă pe principalele sectoare de activitate 2003

Unitate teritorială	Total economie (mii persoane)	Agricultură, vânătoare silvicultură (mii persoane)	Industrie (mii persoane)	Alte activități (mii persoane)
România	8305,5	2883,6	2059,4	3362,5
Oltenia	873,7	393,9	185,5	294,3
Dolj	270,6	128,7	48,0	93,9
Gorj	144,9	47,0	44,5	53,4
Mehedinți	115,6	58,1	21,8	35,7
Olt	174,9	92,5	32,9	49,5
Vâlcea	167,7	67,6	38,3	61,8

Sursa: Anuarul Statistic al României, 2004

Oltenia – populația ocupată civilă pe sectoare de activitate

Evoluția populației rurale și a celei ocupate în agricultură 1992 - 2003

	OLTENIA		ROMÂNIA	
	Populație rurală (% din total)	Populație ocupată în agricultură (% din total)	Populație rurală (% din total)	Populație ocupată în agricultură (% din total)
1992	56,34	42,21	45,73	32,91
1993	55,90	46,34	45,48	35,92
1994	55,52	46,21	45,33	36,43
1995	55,09	43,32	45,08	34,39
1996	54,87	44,53	45,10	35,40
1997	54,59	45,85	44,98	37,51
1998	54,53	47,74	45,13	38,00
1999	54,52	49,62	45,22	41,17
2000	54,66	51,22	45,42	41,37
2001	54,66	50,72	45,36	40,85
2002	55,00	47,00	46,70	36,00
2003	54,7	45,08	46,60	34,72

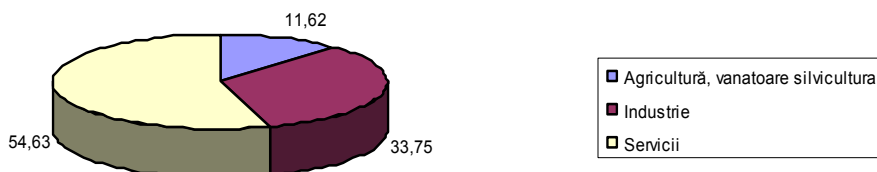
C. – Procentul de populație ce trăiește sub pragul de sărăcie:

Conform Rapoartelor Dezvoltării Umane, în ultimii ani, procentul persoanelor sărace a crescut în zonele rurale: (de la 32,75% în 1995 la 40,53% în 1998 la nivel național). În 1998, procentul persoanelor ce trăiesc sub pragul sărăciei a fost de 28,21% (19,01% în 1995), ilustrând diferența semnificativă dintre zonele urbane și cele rurale.

D. – Productivitatea scăzută (ineficiența) activităților agricole și rurale – „economia de subzistență”:

În anul 2002, la nivelul Regiunii Oltenia, sectorul agricol îngloba un procent de 46,6% din populația ocupată civilă și contribuia cu un procent de 11,62% la formarea produsului intern brut regional.

Produsul Intern Brut pe principalele sectoare economice - 2002

Aceste date ilustrează ineficiența activităților agricole, slaba dotare tehnologică și ineficiența fărâmițării exploatărilor agricole ce creează o productivitate scăzută.. Sistemul de subvenții din agricultură nu este direcționat către rezultate și calitatea acestora (productivitate, calitatea recoltei, producția obținută etc.). Creșterea animalelor nu a fost niciodată parte a politicii de subvenții a nici unui guvern. Piața agricolă nu a fost încă liberalizată, iar un rezultat pe termen lung a fost acela că prețurile de piață nu reflectă adevărata cerere și oferă. Ca urmare, agricultorii nu au fost motivați în creșterea productivității.

Monoculturile s-au impus în județele Olt și Dolj, în special pentru grâu, un produs ieftin, cu valoare adăugată scăzută. Monoculturile și exploatările necorespunzătoare sunt principalele cauze ale eroziunii solului.

Ca urmare, economia rurală, aproape total dependentă de agricultură, a devenit o economie a subzistenței, singurul ei rol fiind acela de a asigura necesitățile de bază pentru cea mai mare parte a populației.

E. – Nivelul scăzut al profilului dezvoltării umane

Perioada de tranziție a adâncit discrepanțele rural - urban: un nivel scăzut și o insecuritate mare a venitului la sate; condiții precare de sănătate în mediul rural – speranța de viață la naștere este cu 2 ani mai mică decât în zonele urbane; posibilitate mai redusă de acces la serviciile de sănătate, un nivel mai scăzut de educație și un număr mai mare de tineri ce

abandonează școala în mediul rural; un nivel mai redus de confort și o sărăcie și mai severă.

Existența unor **zone mari fără orașe pe un rază de 25-30 km**. Există 3 regiuni ce necesită prioritate în dezvoltarea de așezări cu rol central în cadrul regiunii respective, acționând ca nucleu de dezvoltare economică.

Zone izolate de centrele de influență

Sectoarele cheie ale zonei rurale sunt: **cultivarea cerealelor** (în special grâul în județele Dolj și Olt); **creșterea animalelor** în toate cele cinci județe din Oltenia; **exploatarea lemnului** - în zona de nord a județelor Vâlcea, Gorj, și Mehedinți; **producția de pește** în zona de sud a județelor Olt, Dolj, Mehedinți; **agro-turismul** în zonele de munte.

INDICATORI AGRICOLI

Disponând de condiții naturale propice cultivării plantelor și creșterii animalelor, agricultura Regiunii de Dezvoltare Sud - Vest Oltenia, este alături de industrie, ramură de bază a economiei.

Suprafața agricolă a scăzut cu 2882 ha în anul 2004 comparativ cu anul 2003, ajungând la 1807794 hectare. În structura suprafeței agricole se observă creșterea suprafețelor ocupate cu pășuni (+1220 ha), precum și a suprafețelor ocupate de fânețe (+355 ha) și diminuarea livezilor și pepiniierelor pomicole (-2470 ha), viilor și pepiniierelor viticole (-1530 ha), a pășunilor (-906 ha) și a terenului arabil (-457 ha).

Din totalul suprafeței agricole, 96,3% din suprafața totală agricolă aparține, la sfârșitul anului 2004, sectorului privat.

Parcul de tractoare și mașini agricole, din Regiunea de Dezvoltare Sud - Vest Oltenia, la sfârșitul anului 2004, a înregistrat creșteri față de anul precedent la pluguri pentru tractor (+1195 bucăți), semănători cu tracțiune mecanică (+335 bucăți), tractoare agricole fizice (+212 bucăți), prese pentru balotat paie și fân (+70 bucăți), combine autopropulsate pentru recoltat (+49 bucăți) și mașini de împrăștiat îngrășăminte chimice (+31 bucăți). Sectorul privat deținea ponderi relativ ridicate la sfârșitul anului 2004, la: combine autopropulsate pentru recoltat cereale păioase 99,1% (98,6% în anul 2003), semănători cu tracțiune mecanică 98,7% (98,3% în anul 2003), cultivatează cu tracțiune mecanică 98,5% (97,8% în anul 2003), pluguri pentru tractor 98,4% (96,9% în anul 2003) și tractoare agricole fizice 97,9% (96,5% în anul 2003).

Sectorul privat continuă să fie totuși slab echipat cu mijloace mecanizate, atât datorită restricțiilor financiare în achiziționarea de mașini și utilaje agricole, cât și randamentelor scăzute în exploatarea acestora la nivelul gospodăriilor individuale.

Premisă importantă în asigurarea unor producții superioare în sectorul vegetal, utilizarea îngrășămintelor chimice și a pesticidelor a înregistrat în anul 2004, o creștere comparativ cu anul 2003, aplicându-se la nivelul regiunii, 57857 tone îngrășăminte chimice (cu 8761 tone mai multe față de anul 2003), pe o suprafață de 677347 ha (cu 54069 ha mai mare decât în anul 2003). După tipul de îngrășăminte chimice aplicate în anul 2004, 86,1% au fost azotoase, 13,3% fosfatice și 0,6% potasice.

În sectorul privat, în anul agricol 2004, s-a aplicat 97,7% din cantitatea totală de îngrășăminte chimice, pe o suprafață a cărei pondere a fost de 97,9% din suprafața totală, față de 97,4% în anul 2003.

Alături de îngrășămintele chimice, îngrășăminte naturale aplicate în agricultură la nivelul anului 2004, au fost de 1549356 tone (99,5% aplicate în sectorul privat) fiind aplicate pe o suprafață de 80012 hectare, aflată în creștere față de anul anterior cu 5,1%.

Suprafața cultivată în anul 2004, de 1197445 ha, a fost în creștere față de anul precedent cu 19472 ha, sectorul privat deținând 95,3% din totalul suprafeței cultivate. În anul 2004, majoritatea culturilor din sectorul privat au deținut ponderi peste 90% în cadrul suprafețelor cultivate totale, excepție făcând suprafețele cultivate cu leguminoase pentru boabe (74,8%) și mazăre (62,7%).

Suprafața cultivată a viilor pe rod, în anul 2004 a fost de 34533 hectare, în scădere cu 8985 hectare față de cea a anului 2003, scădere datorată îndeosebi ca urmare a micșorării viilor hibride pe rod (-10776 hectare) și creșterii a celor altoite (+1791 hectare).

Producția agricolă de bunuri și servicii agricole, la nivelul anului 2004, s-a cifrat la 65268,7 miliarde lei prețuri curente, fiind regăsită în proporție de 69,5% în producția

vegetală, 29,8% în producția animală și numai 0,7% în serviciile agricole.

Producția cerealiară a anului 2004, de 3721764 tone a fost mai mare față de cea a anului anterior, cu 2083948 tone, în special la grâu și secară (+1085002 tone), porumb (+907635 tone), la orz și orzoaică (+67273 tone) și ovăz (+22289 tone).

Principalele culturi cu rezultate superioare anului 2003, au fost la: soia cu 9071 tone (+612,5%), orz și orzoaică cu 67273 tone (+305,0%), grâu și secară cu 1085002 tone (+194,0%), ovăz cu 22289 tone (+97,2%) și porumb cu 907635 tone (+87,8%).

Producțiile de struguri și fructe realizate în anul 2004 au fost mai mici cu 34628 tone (-17,4%), respectiv 47601 tone (-16,9%), față de cele aferente anului 2003. Producțiile medii realizate poartă amprenta nerespectării încă de către toți producătorii agricoli a tehnologiilor agricole (arături de calitate efectuate în timp optim, semințe selecționate și tratate, amendamente, tratarea suprafețelor împotriva dăunătorilor, recoltarea la timp, extinderea suprafețelor amenajate cu irigații și efectiv irigate).

În anul 2004, producțiile medii ale principalelor culturi, au avut pe total agricultură, valori cuprinse între 1312 kg/ha la fasole și 21924 kg/ha la tomate.

Analiza evoluției efectivelor de animale, evidențiază pentru anul 2004, o creștere față de anul precedent doar la efectivele de porcine cu 30,4%, celelalte specii înregistrând scăderi astfel: ovinele 11,5%, cabalinele 7,2%, bovinele 5,7%, caprinele 5,2% și păsările 0,2%.

Ponderea sectorului privat în efectivele de animale, la sfârșitul anului 2004 a fost de 99,8% la ovine, 99,3% la bovine și porcine, 98,1% la cabaline și 100,0% la efectivele de caprine, familiile de albine și păsări.

Producția agricolă animală a Regiunii de Dezvoltare Sud - Vest Oltenia, în anul 2004 a fost de 177,0 mii tone greutate

vie la carne, 6043 mii hl. la lapte, 1,6 mii tone la lână, 1102 milioane bucăți la ouă și 2237 tone la mierea extrasă. Din producția animală obținută în anul 2004, sectorul privat deține 98,6% la carne, 99,7% la lapte-total și 100,0% la lână, ouă și miere extrasă.

Silvicultura. Volumul de masă lemnoasă pusă în circuitul economic din Regiunea de Dezvoltare Sud – Vest Oltenia, la nivelul anului 2004 a fost de 1406,8 mii m³, în creștere cu 13,9% față de anul 2003.

În totalul volumului de masă lemnoasă pusă în circuitul economic, în anul 2004, 37,4% a fost fag, 20,6% stejar, 16,7% diverse specii tari, 15,0 % diverse specii moi și 10,3% au fost rășinoase.

Fondul funciar după modul de folosință, la 31 decembrie

- hectare -

	Total agricultură		din care: sector privat	
	2003	2004	2003	2004
SUPRAFAȚA TOTALĂ	2921169	2921169	2080428	2114291
Suprafața agricolă	1810676	1807794	1721787	1741356
• Teren arabil	1256524	1256067	1222346	1221744
• Pășuni	375711	376931	332217	354688
• Fânețe	87037	87392	84860	86001
• Vii și pepiniere viticole	41816	40286	39062	37615
• Livezi și pepiniere pomicele	49588	47118	43302	41308
Păduri și alte terenuri cu vegetație forestieră	858001	858458	251853	265526
Ape și bălți	72814	72696	9255	8485
Alte suprafețe	179678	182221	97533	98924

**Parcul de tractoare și principalele mașini agricole,
la 31 decembrie**

	U/M	Total agricultură		din care: sector privat	
		2003	2004	2003	2004
Tractoare agricole fizice	buc.	21565	21777	20819	21330
Pluguri pentru tractor	buc.	17737	18932	17191	18626
Cultivatoare cu tracțiune mecanică	buc.	3786	3582	3702	3530
Semănători cu tracțiune mecanică	buc.	10595	10930	10414	10791
Mașini de împrăștiat îngrășăminte chimice	buc.	1032	1063	957	1019
Mașini de stropit și prăfuit cu tracțiune mecanică	buc.	498	421	308	302
Combine autopropulsate pentru recoltat	buc.	4370	4419	4303	4376
• Cereale	buc.	4298	4335	4238	4296
• Porumb	buc.	41	38	40	37
• Furaje	buc.	31	46	25	43
Vindrovere autopropulsate pentru recoltat furaje	buc.	118	118	107	109
Prese pentru balotat paie și fân	buc.	245	315	232	309
Suprafața arabilă ce revine pe un tractor fizic	ha.	58	58	59	57

Îngrășăminte chimice și naturale folosite în agricultură

	U/M	Total agricultură		din care: sector privat	
		2003	2004	2003	2004
Îngrășăminte chimice aplicate – total (substanță activă)	tone	49096	57857	47860	56550
• Azotoase	Tone	39391	49808	38512	48851
• Fosfatice	tone	8866	7670	8537	7325
• Potasice	tone	839	379	811	374
SUPRAFAȚA PE CARE S-AU APLICAT ÎNGRĂȘĂMINTE CHIMICE - TOTAL	ha	623278	677347	606978	663132
<i>Îngrășăminte naturale - total</i>	tone	1441425	1549356	1432878	1542300
SUPRAFAȚA PE CARE S-AU APLICAT ÎNGRĂȘĂMINTE NATURALE - TOTAL	ha	76155	80012	75789	79465

Producția agricolă de bunuri și servicii agricole

	Total agricultură		din care: proprietate majoritară privată	
	2003	2004	2003	2004
PRODUCTIA AGRICOLA DE BUNURI SI SERVICII AGRICOLE (MILIOANE LEI PRETURI CURENTE)				
Total	46783184	65268691	45559657	62832679
• Vegetală	29210673	45359318	28614225	43590001
• Animală	17077472	19447722	16779014	19127388
• Servicii agricole	495039	461651	166418	115290
Structura producției agricole de bunuri și servicii agricole (%)				
TOTAL	100,0	100,0	100,0	100,0
• Vegetală	62,4	69,5	62,8	69,4
• Animală	36,5	29,8	36,8	30,4
• Servicii agricole	1,1	0,7	0,4	0,2
Indicii producției agricole de bunuri și servicii agricole (%)				
	2002=100	2003=100	2002=100	2003=100
Total	131,9	124,1	133,0	123,8
• Vegetală	169,1	137,2	170,3	135,9
• Animală	102,6	103,2	103,0	103,7

Suprafața cultivată în profil de exploatare, cu principalele culturi

- hectare -

	Total agricultură		din care: sector privat	
	2003	2004 ²	2003	2004 ¹
Suprafața cultivată	1177973	1197445	1136614	1140813
Cereale pentru boabe - total	885330	1000706	870103	983756
• Grâu și seară	382991	498777	372844	490266
• Orz și orzoaică	21052	25266	19278	23533
• Ovăz	16972	17539	16722	16730
• Porumb	463609	458731	460734	452835
Leguminoase pentru boabe	3022	1145	2915	856
• Mazăre	751	706	674	443
• Fasole	2271	420	2241	394

² Până în anul 2003, datele statistice privind producția agricolă vegetală au fost obținute prin cercetări statistice exhaustive. Începând cu anul 2004, conform prevederilor legislației Uniunii Europene în domeniu, datele sunt obținute prin cercetări statistice selective.

Plante uleioase	117516	103403	110558	97080
• Floarea soarelui	107480	90617	101803	85282
• Soia	1282	5901	638	5658
Cartofi	17555	10659	17459	10627
• Cartofi de toamnă	11944	7328	11929	7314
Legume - total	36468	43756	36170	43246
• Tomate	9406	10245	9371	10226
• Ceapă uscată	5245	3467	5233	3440
• Varză	7604	7351	7587	7314
Pepeni verzi și galbeni	8343	5784	8167	5725
Plante de nutreț	101352	101587	83743	99228
Perene vechi și noi	47764	33807	41651	18499
Anuale pentru fân și masă verde	49278	19394	38268	3186
Rădăcinoase pentru nutreț	1653	179	1617	152
Vii pe rod - total	43518	34533	40589	32987
• Vii altoite pe rod	13571	15362	10643	13817
• Vii hibride pe rod	29947	19171	29946	19170

Producția agricolă vegetală

- tone -

	Total agricultură		din care: sector privat	
	2003	2004	2003	2004
Cereale pentru boabe	1637816	3721764	1616219	3668687
• Grâu și secară	559222	1644224	542956	1618388
• Orz și orzoaică	22055	89328	19921	83892
• Ovăz	22926	45215	22653	42916
• Porumb	1033360	1940995	1030480	1921492
Leguminoase pentru boabe	3519	5690	3386	5293
• Mazăre	845	1103	734	723
• Fasole	2674	4201	2652	4184
Plante uleioase	105931	158056	99890	151747
• Floarea soarelui	101093	141189	96008	135600
• Soia	1481	10552	633	10552
Cartofi	203862	149754	203242	149354
• Cartofi de toamnă	146425	113685	146394	113443
Legume	560446	667423	559405	665848
• Tomate	186859	224611	186541	224550
• Ceapă uscată	47494	38416	47444	38171

• Varză	181176	112024	180912	111731
Pepeni verzi și galbeni	142732	119947	141070	119355
Perene vechi și noi	915153	498556	847612	294276
Anuale pentru fân și masă verde	504964	198037	414590	34185
Rădăcinoase pentru nutreț	37932	5423	37464	4499
Struguri - total	198477	163849	194475	162133
• Struguri din vii altoite pe rod	57449	62137	53452	60426
• Struguri din vii hibride pe rod	141028	101712	141023	101707
FRUCTE – TOTAL	281946	234345	269938	228349
• Mere	86262	83039	79697	82484
• Pere	9986	1432	9903	1425
• Prune	152092	133935	147696	128994
• Caise și zarzăre	5114	1911	4778	1776
• Piersici	1871	2353	1795	2329
• Cireșe și vișine	9751	5999	9528	5824
• Nuci	6553	2408	6535	2321
• Căpșuni	1821	2666	1821	2624
• Alte fructe	8496	602	8185	572

Producția medie a principalelor culturi

- kg/ha -

	Total agricultură		din care: sector privat	
	2003	2004	2003	2004
Cereale pentru boabe	1850	3108	1858	3216
• Grâu și secară	1460	1643	1456	1645
• Orz și orzoaică	1048	3536	1033	3565
• Ovăz	1351	2578	1355	2565
• Porumb boabe	2229	4231	2237	4243
Leguminoase pentru boabe	1164	4969	1162	6183
• Mazăre	1125	1562	1089	1632
• Fasole	902	1312	904	1358
Plante uleioase	901	1529	904	1563
• Floarea soarelui	941	1558	943	1590
• Soia	1155	1788	992	1865
Cartofi	11613	14050	11641	14054
• Cartofi de toamnă	12259	15514	12272	15510
Tomate	19866	21924	19906	21959
• Ceapă uscată	9055	11080	9066	11096
• Varză	22292	18565	22308	18616

Pepeni verzi și galbeni	17107	20738	17272	20848
Lucernă	21660	15942	22033	16670
Trifoi	22064	15112	22060	15101
Struguri - total	4561	4745	4791	4915
• Struguri din vii altoite pe rod	4233	4045	5022	4373
• Struguri din vii hibride pe rod	4709	5306	4709	5306

Animale ce revin la 100 hectare teren³, la sfârșitul anului

- capete -

	Total agricultură		din care: sector privat	
	2003	2004	2003	2004
BOVINE - TOTAL	18,5	17,4	19,9	17,9
• Vacă, bivolițe și juninci	10,9	10,4	11,7	10,7
Porcine	55,3	71,0	55,5	72,5
• Scroafe de prăsilă	2,8	3,3	2,7	2,5
Ovine și caprine	48,7	43,6	52,3	45,1

³ Efectivele de bovine, ovine și caprine s-au raportat la suprafața arabilă + pășune + fânețe, iar efectivul de porcine la suprafața arabilă de la 15 iunie.

Numărul animalelor, la sfârșitul anului

- mii capete -

	Total agricultură		din care: sector privat	
	2003	2004 ⁴	2003	2004 ²
BOVINE - TOTAL	318	300	317	298
• Vacii, bivolițe și juninci	186	179	186	178
Porcine	684	892	657	886
• Scroafe de prăsilă	35	42	32	41
Ovine	684	605	683	604
• Oi și mioare	537	509	537	508
Caprine	153	145	153	145
Cabaline	111	103	110	101
Păsări - total	11267	11244	10728	11243
• Păsări ouătoare adulte	7445	7367	7320	7366
Albine (mii familii)	111	111	111	11115

⁴ Începând cu anul 2004, efectivele de animale sunt la 1 decembrie, conform metodologiei Uniunii Europene

Producția agricolă animală

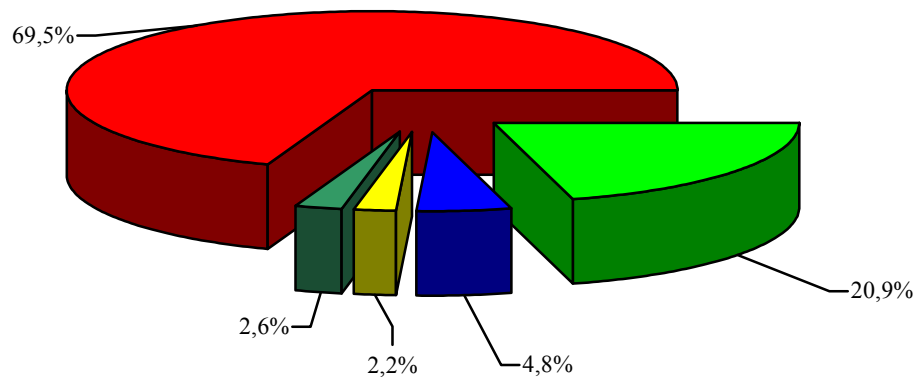
	U/M	Total agricultură		din care: sector privat	
		2003	2004	2003	2004
Carne pentru sacrificare – total	mii tone gr. vie	213,9	177,0	205,8	174,6
• Carne pentru sacrificare de bovine	mii tone gr. vie	50,7	42,4	50,6	40,9
• Carne pentru sacrificare de porcine	mii tone gr. vie	81,4	85,8	78,1	84,9
• Carne pentru sacrificare de ovine și caprine	mii tone gr. vie	14,2	15,3	14,2	15,3
• Carne pentru sacrificare pasăre	mii tone gr. vie	66,7	33,0	62,1	33,0
LAPTE – TOTAL	mii hl.	5648	6043	5631	6024
• Lapte de vacă și bivoliță – total	mii hl.	5266	5506	5248	5488
Lână – total	mii tone	1,6	1,6	1,6	1,6
Ouă – total	mil. buc.	942	1102	914	1102
Miere extrasă – total	tone	2145	2237	2141	2237

Volumul de masă lemnoasă pusă în circuitul economic

- mii m³ - volum brut -

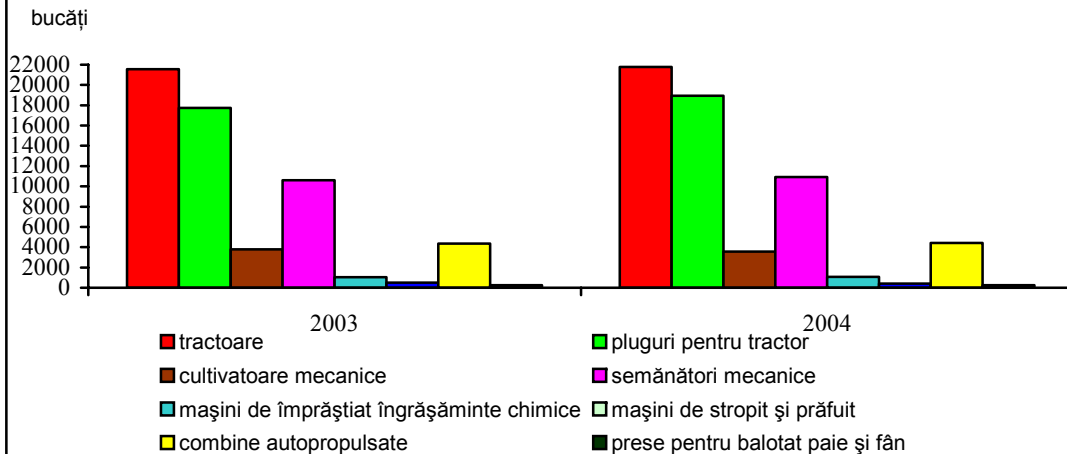
	2003	2004
Total	1235,5	1406,8
• Rășinoase	109,4	144,8
• Fag	456,9	526,3
• Stejar	266,3	290,2
• Diverse specii tari	212,9	234,9
• Diverse specii moi	190,0	210,6

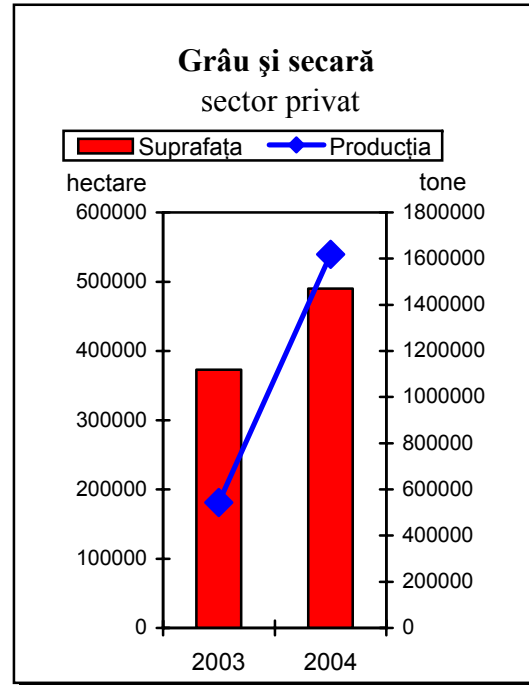
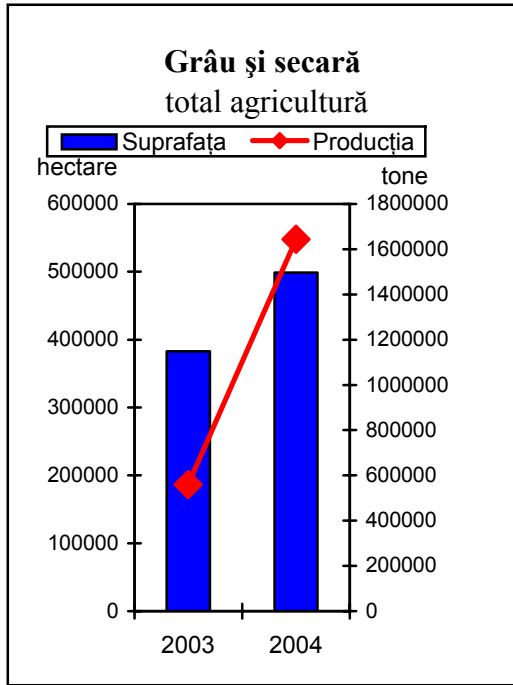
Structura suprafeței agricole, după modul de folosință, în anul 2004

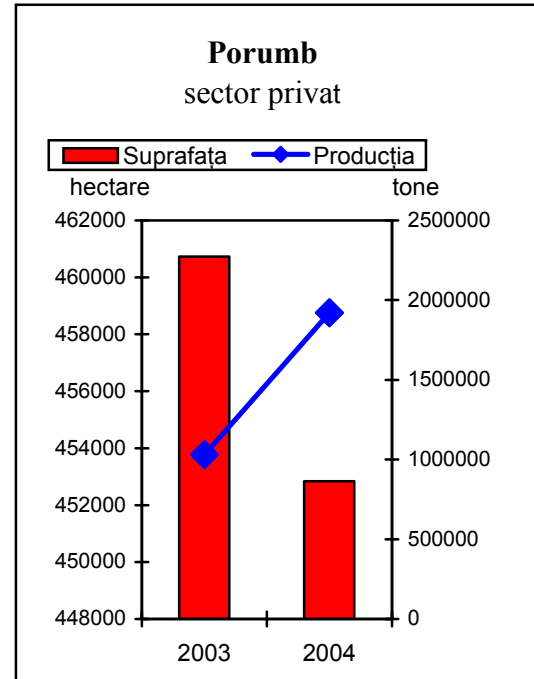
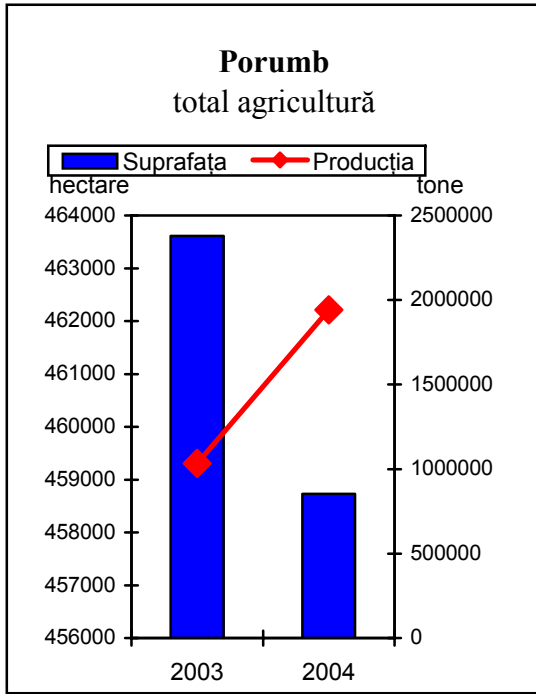

■ Arabil ■ Pășuni ■ Fânețe ■ Vii și pepiniere viticole ■ Livezi și pepiniere pomicele

Situația comparativă a tractoarelor și a principalelor mașini agricole, în anii 2003 - 2004

Precizări metodologice

Agricultura

Suprafața agricolă se referă la terenurile aflate în proprietatea deținătorilor la sfârșitul anului și cuprinde terenurile utilizate pentru obținerea producției agricole vegetale, care, după modul de folosință, se clasifică astfel: teren arabil, pășuni și fânețe naturale, vii și livezi.

Suprafața cultivată se referă la suprafața în ogor propriu aflată în exploatare (în folosință) însămânțată sau plantată în ogor propriu la 15 iunie.

Producția vegetală totală cuprinde atât producția culturilor în ogor propriu, cât și cea obținută în culturi intercalate, succesive și cu plantă protectoare.

Producția medie s-a calculat numai pentru producția și suprafața din ogor propriu.

Producția de fructe cuprinde cantitatea de fructe obținută de la pomii cultivați în masiv, răzleți, arbuști fructiferi și căpșuni.

Producția agricolă de carne reprezintă greutatea prășilei (greutatea vie a produșilor obținuți) și sporul în greutate vie a animalelor tinere, de reproducție și la îngrășat obținut în cursul anului respectiv. Aceasta a rezultat prin însumarea greutateii în viu a animalelor existente la sfârșitul anului, a animalelor livrate unităților de industrializare sau destinate consumului propriu al agenților economici și al gospodăriilor populației, animalelor vândute pentru reproducție, creștere sau îngrășare, precum și animalelor înregistrate la alte ieșiri, din care s-a scăzut greutatea în viu a animalelor existente la începutul anului, a animalelor cumpărate și a celor înregistrate la alte intrări.

Greutatea vie a animalelor destinate sacrificării pentru consum cuprinde greutatea animalelor livrate unităților

cu activități de industrializare, industrializarea proprie a unităților producătoare și greutatea vie a animalelor sacrificate în gospodăriile populației.

Producția de lapte de vacă și bivoliță (totală și medie) cuprinde și consumul vițelilor, iar producția totală de lapte reprezintă cantitatea de lapte de vacă, bivoliță (inclusiv consumul vițelilor), oaie și capră.

La calculul **producțiilor medii de lapte și lână** s-au avut în vedere producțiile fizice.

Pentru determinarea **numărului de animale ce revin la 100 hectare teren** (la începutul anului), efectivele de bovine, ovine și caprine s-au raportat la suprafața arabilă + pășuni + fânețe, iar efectivele de porcine la suprafața arabilă de la 15 iunie.

Indicii producției agricole s-au calculat pe baza valorii exprimate în prețurile unice (prețul mediu pe produse realizat pe țară) ale anului anterior, pentru toate categoriile de producători. Legătura între datele calculate pentru diferite perioade s-a făcut pe baza relației dintre indici.

Sectorul privat cuprinde activitatea din gospodăriile populației, asociațiile familiale fără personalitate juridică, societățile comerciale cu capital privat constituite potrivit Legii 31/1990 și societățile agricole înființate potrivit Legii 36/1991.

Silvicultura

Fondul forestier se constituie din totalitatea suprafețelor pădurilor, a terenurilor destinate împăduririi, a celor care servesc nevoilor de cultură, producție și administrație silvică și a terenurilor neproductive incluse în amenajamentele silvice.

Suprafața pădurilor cuprinde terenurile acoperite cu vegetație forestieră constând din arbori și arbuști, care își creează un mediu specific de dezvoltare biologică și care

constituie componenta directă productivă a fondului forestier, având o suprafață mai mare de 0,25 hectare.

Pădurile sunt clasificate după marile grupe de specii în păduri de rășinoase, fag, stejar și diverse specii.

Împăduririle reprezintă ansamblul de lucrări pe care se plantează sau se însămânțează o suprafață de teren cu scopul de a se crea noi arborete, atât pe terenuri forestiere exploatare, cât și pe terenuri lipsite de vegetație.

Masa lemnoasă pusă în circuitul economic reprezintă volumul brut (pe piață) atribuit agenților economici pe bază de autorizație de exploatare și caiet de sarcini eliberate de unitățile silvice, în vederea exploatării.

COMBATAREA SĂRĂCIEI ÎN MEDIUL RURAL LA NIVELUL JUDEȚULUI DOLJ

Activitatea Agenției Județene pentru Ocuparea Forței de Muncă Dolj

Problematica integrării persoanelor defavorizate, respectiv cele din mediul rural și cele aparținând minorității rome, reprezintă o prioritate pe care România și-o asumă în diverse documente programatice cum sunt Programul de guvernare 2005-2008, Planul prioritar de preaderare pentru anul 2006, precum și în proiectul Planului Național de Dezvoltare 2007-2013.

Unul din principalele aspecte urmărite de către ANOFM este îndeplinirea măsurilor menite să conducă la îmbunătățirea situației persoanelor din mediul rural. Astfel, ANOFM în colaborare cu agențiile județene a inițiat un program care vine în sprijinul persoanelor din mediul rural, acestea fiind ajutate să se integreze mai ușor pe piața muncii.

Având în vedere acest lucru, în perioada 15.09.2005-31.12.2005 s-au efectuat deplasări în comunitățile în care există dificultăți de integrare pe piața muncii. Aceste deplasări în teritoriu au urmărit realizarea de acțiuni concrete care să determine:

- ✘ colaborarea cu autoritățile locale în realizarea de proiecte de dezvoltare economico-socială a comunității;
- ✘ identificarea locurilor de muncă vacante;
- ✘ ocuparea locurilor de muncă vacante;

- ✘ înscrierea în baza de date a persoanelor fără loc de muncă și informarea acestora cu privire la serviciile oferite de agenție;
- ✘ acordarea măsurilor de stimulare a ocupării forței de muncă.

Acțiunea demarată în anul 2005 s-a extins și în perioada ianuarie – martie 2006, când au fost vizitate majoritatea localităților din mediul rural.

Pentru stimularea integrării pe piața muncii, AJOFM Dolj vine în sprijinul comunităților rurale din județul nostru prin acordarea unor servicii gratuite persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă și anume:

- ✘ cursuri de formare profesională;
- ✘ servicii de mediere a muncii;
- ✘ servicii de informare și consiliere profesională;
- ✘ servicii de consultanță și asistență pentru începerea unei activități independente.

Potrivit Legii nr. 76/2002 privind sistemul asigurărilor pentru șomaj și stimularea ocupării forței de muncă, cu modificările și completările ulterioare, se acordă subvenții agenților economici care încadrează persoane defavorizate (șomeri peste 45 ani, șomeri unici susținători ai familiilor monoparentale, șomeri care mai au trei ani până la îndeplinirea condițiilor de pensionare), absolvenți, persoane cu handicap.

Din bugetul asigurărilor pentru șomaj și din alte surse alocate conform prevederilor legale se pot subvenționa cheltuielile cu forța de muncă efectuate în cadrul unor programe care au ca scop ocuparea temporară a forței de muncă din rândul șomerilor pentru dezvoltarea comunităților locale. Această măsură constă în acordarea de subvenții pentru încadrarea pe perioadă determinată de maxim 12 luni a șomerilor în vederea efectuării unor lucrări de interes comunitar.

Conform legislației în vigoare, creșterea șanselor de ocupare a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă se realizează prin completarea veniturilor salariale ale angajaților și stimularea mobilității forței de muncă.

O altă măsură întreprinsă de AJOFM Dolj pentru combaterea sărăciei în mediul rural o constituie subvenționarea agenților economici care încadrează persoane marginalizate social, în temeiul prevederilor Legii nr. 116/2002 privind prevenirea și combaterea marginalizării sociale.

Agenția are obligația de a realiza un acompaniament social personalizat pentru tinerii cu vârste între 16 și 25 ani aflați în dificultate și confrunțați cu riscul excluderii profesionale, în scopul accesului lor la un loc de muncă. Aceste persoane au dreptul la consiliere profesională și mediere din partea personalului specializat al agenției, prin întocmirea unui plan individual de mediere.

În scopul integrării sau reintegrării în muncă, persoanele mai sus menționate pot beneficia de plasare în muncă la un angajator avizat de agenție, în baza unui contract de solidaritate încheiat între AJOFM și tânărul beneficiar pe o perioadă de până la doi ani, dar nu mai puțin de un an.

Angajatorii care încadrează tineri în condițiile unui contract de solidaritate sunt denumiți angajatori de inserție. În baza contractului de solidaritate, angajatorul de inserție va încheia cu tânărul un contract de muncă pe durată determinată egală cu cea a contractului de solidaritate, după care va încheia cu AJOFM o convenție prin care agenția se obligă să ramburseze lunar salariul de bază stabilit la data angajării tânărului, dar nu mai mult de 75% din câștigul salarial mediu net pe economie comunicat de Institutul Național de Statistică.

Pentru realizarea raportului între cererea și oferta de forță de muncă, AJOFM Dolj organizează în anul 2006 burse ale locurilor de muncă, mai precis:

- ✘ bursa locurilor de muncă pentru romi – 17 martie;

- ✘ bursa generală a locurilor de muncă – 7 aprilie;
- ✘ bursa locurilor de muncă pentru studenți – 2 iunie;
- ✘ bursa locurilor de muncă pentru absolvenții de învățământ – 22 septembrie;
- ✘ burse ale locurilor de muncă organizate ori de câte ori există solicitare.

Activitatea Direcției Muncii, Solidarității Sociale și Familiei Dolj

Având în vedere că multe gospodării funcționează la nivelul agriculturii de subzistență, protecția socială, ca ansamblu al măsurilor adoptate de către stat în vederea asigurării unui trai decent populației, rămâne singura soluție pentru limitarea consecințelor negative pe care le au costurile sociale ale tranziției.

Majoritatea populației din mediul rural trăiește din ceea ce obține în gospodăria proprie sau din pensii, în general foarte mici, alocațiile copiilor și ajutorul social. În plus, inexistența unei diagnoze clare a nevoii de asistență socială are drept consecință incapacitatea stabilirii explicite a priorităților, deosebit de importantă în condițiile resurselor financiare server limitate ale comunităților.

În aceste condiții, singurele soluții care pot fi abordate sunt prestațiile de asistență socială, acestea fiind:

1. Alocația de stat pentru copii, prestație universală, acordată tuturor copiilor, până la terminarea studiilor liceale, în cuantum de 24 lei lunar. Un număr de 25.227 copii, în vârstă de până la 7 ani din mediul rural beneficiază de alocație de stat.

2. Alocația familială complementară și alocația de susținere pentru familia monoparentală, prestație care se bazează pe testarea veniturilor. Familiile eligibile sunt cele care au în întreținere copii de până la 18 ani, ale căror venituri nete lunare pe membru de familie se situează sub 168 lei.

Cuquanturile lunare pentru anul 2006 ale alocației familiale complementare sunt:

- ✘ 34 lei pentru familia cu un copil;
- ✘ 40 lei pentru familia cu doi copii;
- ✘ 45 lei pentru familia cu trei copii;
- ✘ 50 lei pentru familia cu patru sau mai mulți copii.

Pentru familiile beneficiare de venit minim garantat, cuquanturile alocației familiale complementare sunt:

- ✘ 43 lei pentru familia cu un copil;
- ✘ 50 lei pentru familia cu doi copii;
- ✘ 56 lei pentru familia cu trei copii;
- ✘ 63 lei pentru familia cu patru sau mai mulți copii.

Pentru alocația de susținere pentru familia monoparentală, cuquanturile în anul 2006 sunt:

- ✘ 50 lei pentru familia cu un copil;
- ✘ 59 lei pentru familia cu doi copii;
- ✘ 67 lei pentru familia cu trei copii;
- ✘ 76 lei pentru familia cu patru sau mai mulți copii.

În județul Dolj, un număr de 30.065 familii beneficiază de alocație complementară sau alocație de susținere pentru familia monoparentală.

3. Alocația de întreținere pentru copiii dați în plasament sau încredințare – cuquantumul pentru anul 2006 este de 82 lei lunar. Un număr de 321 familii din mediul rural beneficiază de astfel de alocații.

4. Alocația pentru copiii nou-născuți – prestație care se acordă o singură dată mamelor, pentru fiecare dintre primii patru copii născuți vii. Cuquantumul prestației pentru anul 2006 este de 195 lei.

5. Drepturile persoanelor cu handicap vizual:

- ✘ alocația socială pentru adulții nevăzători cu handicap grav – 178 lei lunar se acordă pentru un număr de 915 persoane nevăzătoare din mediul rural;

- ✘ alocația socială pentru adulții nevăzători cu handicap accentuat – 89 lei lunar, se acordă pentru 382 nevăzători;
- ✘ indemnizație însoțitor – 308 lei lunar, acordată unui număr de 721 persoane din mediul rural;
- ✘ alocația de stat pentru copiii cu handicap vizual – 48 lei lunar, de care beneficiază 31 copii;
- ✘ salariul pentru persoanele cu handicap vizual – 20 lei lunar, două persoane din mediul rural beneficiind de acest drept.

6. Indemnizația lunară de hrană cuvenită persoanelor infectate cu HIV sau bolnave de SIDA.

7. Ajutorul social. Legea nr. 416/2001 privind venitul minim garantat a înlocuit vechea lege a ajutorului social, prevederile sale fiind concepute ca măsuri mai dinamice de activizare, de stimulare a angajării, cu o rată de înlocuire a venitului mai realistă. Practica a demonstrat însă că nu are întotdeauna o focalizare bună, neadresându-se familiilor care au cea mai mare nevoie de el. În plus, nici măsurile active nu sunt respectate (cele 72 de ore de muncă în folosul comunității), în sensul că în familiile cu copii sub 7 ani, soțul refuză prestarea orelor de muncă, știind că oricum rămân în plată soția / concubina și copiii lor.

Bugetul foarte restrictiv al consiliilor locale, precum și sumele foarte mici pe care le primesc acestea de la bugetul de stat, nu le permit acordarea integrală a sumelor cuvenite, ceea ce generează disfuncționalități și nemulțumiri.

Nivelul lunar al venitului minim garantat pentru anul 2006 este următorul:

- ✘ persoană singură – 92 lei;
- ✘ familia cu două persoane – 166 lei;
- ✘ familia cu trei persoane – 231 lei;
- ✘ familia cu patru persoane – 287 lei;
- ✘ familia cu cinci persoane – 341 lei;

✘ pentru fiecare persoană peste numărul de 5 din familie – 23 lei.

Deschiderea dreptului pentru venitul minim garantat generează accesul la alte drepturi și anume la asigurarea medicală și la ajutorul pentru încălzirea locuințelor.

La nivelul comunelor din județul Dolj, există un număr de 17.101 familii și persoane singure care beneficiază de ajutor social.

8. Ajutoarele de urgență – prestații care se acordă familiilor și persoanelor singure aflate în situații de necesitate datorate calamităților naturale, incendiilor, accidentelor, precum și altor situații deosebite. În anul 2005, s-au acordat de la bugetul de stat, 147 astfel de ajutoare, incluzând și ajutoarele acordate familiilor ale căror case au fost distruse în urma inundațiilor din vara anului 2005. De la bugetele locale s-au acordat, în anul 2005, un număr de 483 ajutoare de urgență.

9. Ajutoare de deces – o parte din cheltuielile de înmormântare a persoanelor beneficiare de ajutor social este asigurată de primării din fondurile pentru plata ajutorului social. În anul 2005, s-au plătit un număr de 63 ajutoare de înmormântare.

10. Ajutoare pentru încălzirea locuinței. Conform OUG nr. 55/2004, în mediul rural, pentru un număr de 19.554 persoane singure și familii care au avut dreptul la ajutor social, în sezonul rece 01.11.2005-31.03.2006 au fost acordate din bugetul de stat ajutoare pentru încălzirea locuinței cu lemne, cărbuni și combustibili petrolieri.

11. Ajutor social acordat soțiilor celor care își satisfac serviciul militar obligatoriu. Este în sumă de 195 lei și se acordă lunar soțiilor tinerilor care satisfac serviciul militar obligatoriu, care nu realizează venituri sau acestea sunt mai mici decât salariul de bază minim brut pe țară, dacă se află în una din următoarele situații: sunt gravide, începând cu luna a

patra de sarcină; au în întreținere copii până la vârsta de 7 ani; sunt încadrate în gradul I sau II de invaliditate.

12. Ajutoare financiare se acordă persoanelor sau familiilor aflate în extremă dificultate, datorită stării de sănătate sau altor cauze justificate. În anul 2005, la nivelul localităților rurale din județul Dolj s-au acordat 12 astfel de ajutoare.